

Kvalitetsrapport for dagtilbud

0-5-årsområdet

2017

Forord	3
Indledning	
Københavns pejlemærker på dagtilbudsområdet	5
Anvendelse af kvalitetsrapport for dagtilbud	6
De overordnede resultater og tendenser	7
Vigtige udfordringer på dagtilbudsområdet	9
Kapitel 1	
Sociale relationer – positiv voksenkontakt hver dag	10
De vigtige sociale relationer	11
En mangfoldig børnegruppe	12
Kommunale satsninger skal understøtte børnenes trivsel og udvikling	13
Tidlig opsporing og indsats gennem sundhedsplejen	15
Kapitel 2	
Inklusion og fællesskab – børne- og ungefællesskaber til alle	17
Størstedelen af institutionerne arbejder godt med at sikre inklusion og deltagelse i fællesskab for alle børn	18
Fokus på at sikre inklusion og fællesskab for alle børn	19
Stabilt niveau i visitationer til specialtilbud	21
Kapitel 3	
Sprogindsatsen - muligheder gennem sprog	23
Øget fokus på sprogindsatsen i dagtilbud	24
Positiv udvikling i sprogvurderingsresultater	25
Langsom fremgang i den tidlige opsporing af sprogligt udfordrede børn	27
Flere sprogligt udsatte børn skal opleve fremgang i deres sprogfærdigheder	28
Behov for særlig opmærksomhed på sprogindsatsen over for de ikke-vestlige børn	30
Kapitel 4	
Forældresamarbejde – forældrepartnerskaber	32
Det vigtige forældrepartnerskab	33
Stor variation i søgningen til de enkelte dagtilbud	36
Kapitel 5	
Sammenhæng – også i overgange	38
De vigtige overgange	39
Stigning i antallet af skoleudsættelser	41
Stabil udvikling i antallet af børn, som går 0. klasse om	42
Kapitel 6	
Refleksion og metodisk systematik i den pædagogiske praksis	43
Arbejdet med systematik er vanskeligt for mange institutioner	44
Arbejdet med de pædagogiske læreplaner	45
Motorikindsats skal styrke trivsel og læringsmuligheder	47
Justeringer i det pædagogiske tilsyn	49

De første år af et barns liv er meget afgørende for, hvordan tilværelsen kommer til at forme sig resten af livet. Det giver os, der driver dagtilbud for børn fra 0-5 år, et stort ansvar for hele tiden at have fokus på kvaliteten i vores institutioner. Derfor har vi nu udarbejdet Københavns Kommunes første kvalitetsrapport for dagtilbud på 0-5 års-området. Denne rapport er vigtig, fordi den sætter kvaliteten i vores dagtilbud på dagsordenen.

Kvalitet skal være kernen i de dagtilbud, vores 0-5-årige møder. Dagtilbud af høj kvalitet øger børns muligheder for at tage en uddannelse og få et job senere i livet. Institutionernes arbejde med kvalitet forudsætter, at de har adgang til data og viden om, hvordan de bedst udvikler sig – det skal denne kvalitetsrapport bidrage til.

I kvalitetsrapporten kan du læse, hvordan vi i Københavns Kommune udvikler os i forhold til de seks pejlemærker, vi har for dagtilbud. Jeg håber, at rapporten vil blive læst af de ledere og medarbejdere, der hver dag arbejder med vores børn, og at de kan spejle egne resultater og udvikling i den generelle udvikling på byniveau. Derudover håber jeg, at rapporten vil give de københavnske politikere, forældre og andre interesserede et godt billede af det pædagogiske arbejde i kommunen.

Rigtig god læselyst.

Pia Allerslev

Indledning

Denne kvalitetsrapport for dagtilbud i Københavns Kommune giver et indblik i det pædagogiske arbejde i relation til de seks pejlemærker for dagtilbud, som Børne- og Ungdomsudvalget vedtog i 2013. Kvalitetsrapporten fokuserer på 0-5 års-området og beskriver både resultaterne af det pædagogiske arbejde, der foregår i daginstitutionerne, samt resultaterne af det opsøgende og sundhedsfremmende arbejde, der foregår inden, det enkelte barn starter i dagtilbud.

Kvalitetsrapporten er den første der er lavet på dagtilbudsområdet i Københavns Kommune, og skal ses i sammenhæng med ønsket om systematisk at følge udviklingen på dagtilbudsområdet. Herudover skal kvalitetsrapporten ses i sammenhæng med ambitionen om, at styrke den systematiske brug af data, således at analyser af data bidrager til at kvalificere drøftelser og beslutninger på tværs af enheder og niveauer.

Rapporten vil, i det omfang det er muligt, beskrive den udvikling, der har været i tilknytning til arbejdet med pejlemærkerne fra 2013 og frem til 2016. Dermed viser rapporten ikke kun det aktuelle statusbillede, men også den udvikling og de tendenser og mønstre, der tegner sig, når vi kigger på arbejdet med pejlemærkerne gennem de sidste fire år.

Københavns pejlemærker på dagtilbudsområdet

Københavns pejlemærker på dagtilbudsområdet

Børne- og Ungdomsudvalget vedtog i 2013 seks pejlemærker for dagtilbudsområdet. Pejlemærkerne understøtter en tydelig, politisk vedtaget retning i København, hvor alle arbejder i fælles retning. Til hvert af de seks pejlemærker er der formuleret retning og visioner for det pædagogiske arbejde. Pejlemærkerne fungerer som afsæt for, at hver enkelt institution forholder sig til, hvordan man lokalt vil formulere og praktisere sin pædagogik. Pejlemærkerne beskriver således en fælles retning for den mangfoldighed af pædagoger, metoder og strategier, der eksisterer og udvikles i institutionerne.

De seks pejlemærker

1. Sociale relationer – positiv voksenkontakt hver dag

Alle børn og unge har ret til positiv voksenkontakt hver dag – og udsatte børn og unge har et særligt behov for at blive set og få omsorg. Alle børn og unge skal opleve et trygt og omsorgsfuldt miljø, hvor de mødes med respekt og anerkendelse.

2. Inklusion og fællesskab – børne- og ungefællesskaber til alle

Alle børn og unge skal opleve at være en del af et socialt fællesskab. Børn og unge med særlige behov skal inkluderes i fællesskabet med udgangspunkt i deres behov og muligheder. Personalets respekt for børnene og de unges egne kulturfællesskaber er central.

3. Sprogindsatsen – muligheder gennem sprog

Alle børn og unge skal have de bedste udviklingsmuligheder for deres sprog.

4. Forældresamarbejde – forældrepartnerskab

Forældre og institution skal indgå i et tæt og ligeværdigt samarbejde om det enkelte barns eller unges udvikling og trivsel. Forældre er en ressource i forhold til samarbejdet om deres børn, og de skal ses som del af et partnerskab.

5. Sammenhæng – også i overgange

Alle børn og unge skal opleve en helhed i deres liv. Ved overgangen fra et tilbud til et andet skal barnet eller den unge samt deres forældre opleve, at der samarbejdes om at skabe en tryk og god overgang.

6. Refleksion og metodisk systematik i den pædagogiske praksis

Alle institutioner skal vælge en konkret metode, således at der – på mangfoldige måder – arbejdes systematisk og reflekteret. Institutionerne skal skabe rum for refleksion over det pædagogiske arbejde og kunne indgå i en dialog omkring deres pædagogiske praksis. I valg af metode skal der tages afsæt i den enkelte institutions børne- og ungegruppe og øvrige lokale forhold.

Pejlemærkerne danner den overordnede ramme for rapporten. I hvert kapitel dykker vi ned i og udfolder de data, som forvaltningen har adgang til, og som kan ses som udtryk for resultaterne af arbejdet med de konkrete pejlemærker.

Anvendelse af kvalitetsrapport for dagtilbud

Kvalitetsrapporten for dagtilbud i Københavns Kommune giver et indblik i resultaterne af arbejdet med de seks pejlemærker samt resultaterne af det arbejde, der ligger forud for dette. I rapporten præsenteres og analyseres de data, som forvaltningen løbende indsamler med henblik på systematisk at kunne følge udviklingen på dagtilbudsområdet, herunder data fra sprogvurderingstests, data omkring forældres valg og fravalg af dagtilbud samt data om børnenes skolestart. Herudover indgår data fra de pædagogiske tilsyn, herunder en tværgående analyse af de anbefalinger som der er blevet givet til dagtilbud under de enkelte pejlemærker. Rapporten giver derudover indblik i de indsatser og projekter, der er igangsat med henblik på at understøtte en positiv udvikling inden for de konkrete pejlemærker.

Kvalitetsrapporten skal – i sammenhæng med lokale kvalitetsrapporter for klynger og institutioner samt øvrige lokale data – bidrage til at give et samlet billede af den udvikling og de konkrete udfordringer, som kommunen og de enkelte klynger og dagtilbud står overfor. Rapporten tjener dermed to væsentlige formål:

- Politikere, forældre og andre relevante interessenter på dagtilbudsområdet får et samlet overblik over resultater og udvikling i relation til de seks pejlemærker, sådan som det kommer til udtryk i data samt analyser og vurderinger af disse.
- Ledere og medarbejdere i de enkelte områder, klynger og institutioner får mulighed for at spejle egne resultater i den generelle udvikling på byniveau. Det giver et grundlag for at kvalificere egne analyser og tiltag, som skal bidrage til at understøtte det lokale arbejde og udvikling.

De overordnede resultater og tendenser

Rapporten tegner et overordnet billede af, at der på byniveau er sket en positiv udvikling og fremgang i relation til pejlermærkerne. Rapporten peger samtidig på områder, hvor det fremadrettet er væsentligt at have en særlig opmærksomhed – både som forvaltning og som enkelt institution, klynge og område.

Stærkt fokus på chancelighed

I Københavns Kommune er det et centralt mål at skabe bedre chancer for de mest udsatte børn og herunder styrke den systematiske opsporing af de børn, der har behov for en særlig indsats. Til at understøtte denne udvikling er der igangsat en række initiativer. Et væsentligt initiativ er programmet Tidlig Indsats 0-6 år, som skal medvirke til, at der tidligt sættes ind for at sikre, at børn i sårbare og udsatte positioner får mulighed for at deltage i børne- og læringsfællesskaber på lige fod med deres jævnaldrende. Der arbejdes både med en tidlig familierettet indsats for at styrke forældre-barn relationen i de mest sårbare og udsatte familier og med at skabe pædagogisk udvikling og kvalitetsløft i de daginstitutioner, der har de fleste og mest udsatte børn. Et andet væsentligt tiltag for at skabe bedre chancer for de udsatte og sårbare småbørn er den systematiske opsporing af børn i risikozonen. Fra 2017 gennemføres de halvårlige trivselsvurderinger ved hjælp af det elektroniske system

TOPI (Tidlig Opsporing og Indsats), og det vil således fra 2018 være muligt systematisk at følge udviklingen på dette felt – både i den enkelte daginstitution og på tværs af byen.

Som led i arbejdet med styrke den tidlige opsporing og indsats er der i kommunen også særlig fokus på sundhedsplejens rolle og funktion. For at understøtte at sundhedsplejens ressourcer anvendes, hvor der er størst behov for det, har der siden 2016 bl.a. været fokus på at styrke sundhedsplejens registreringspraksis.

Stabilitet i visitationer til specialtilbud

Københavns Kommune har en række forskellige tiltag og foranstaltninger, der skal sikre, at børn med særlige behov kan inkluderes i almene dagtilbud. Familiepladser, PLUS-pladser, basispladser og basisdagplejepladser er tilbud, som tilbyder forskellige former for støtte i form af særligt uddannet personale, særlige normeringer og særlige rammer, som kan være gavnligt for børn med særlige behov. Igennem de seneste fire år har niveauet for visitationer til særlige dagtilbud ligget relativt stabilt. Til gengæld ses en stigning i antallet af indstillinger blandt piger, der indstilles til specialtilbud.

Styrket sprogarbejde

Vi har i Københavns Kommune set en stigning i af sprogvurderinger af børn i både 3 og 5 års-alderen siden 2013. Dette er en positiv tendens, da det både øger chancerne for, at alle børn med sproglige udfordringer identificeres, såvel som det giver et styrket grundlag for sprogindsatsen over for de sprogligt udfordrede børn.

Siden 2013 ses et generelt fald i andelen af sprogligt udfordrede børn i 0. klasse. Ved 0. klasse-screeningen i 2013 var andelen af sprogligt udfordrede på 17,8%, mens det i 2016 var på 14,7%. Dermed har vi i Københavns Kommune bevæget os under det nationale normtal på 15%. Fremgangen ses ikke alene hos gruppen af børn med de største sproglige udfordringer, men for alle børn. Tallene kan ses som et udtryk for en højnet kvalitet af den almenpædagogiske praksis på sprogområdet.

Kommunens sprogvurderingsdata viser, at der generelt er en stor andel sprogligt udfordrede børn i både 5 års-alderen og 0. klasse, hvis udfordringer ikke er blevet opsporet og kortlagt ved en sprogvurdering tidligere. Dog ser vi også en positiv udvikling på dette område, idet et stigende antal sprogligt udfordrede børn bliver opsporet tidligt.

Stor variation i søgningen til dagtilbud

Rapporten indikerer, at der er forskel på søgningen til de enkelte institutioner. Dette kommer dels til udtryk i stor variation i andelen af afslag på tilbud om plads i den enkelte institution, og dels kommer det til udtryk i omfanget af institutionernes ventelister. Mens nogle institutioner får afslag på omkring 10% af de pladser de tilbyder, får andre institutioner afslag på 60% af deres pladser.

Stigning i skoleudsættelser

Rapporten viser, at der det seneste år er sket en stigning i antallet af børn, hvis skolestart udsættes. Mens niveauet har ligget stabilt på omkring 350 årlige skoleudsættelser, har der i 2016 været lidt over 400 skoleudsættelser. I dag er der ikke en fælles praksis omkring vurdering af skoleudsættelse, men Københavns Kommune er i gang med at udarbejde et vejledningsmateriale, der skal understøtte en større grad af ensartethed i vurderingspraksis.

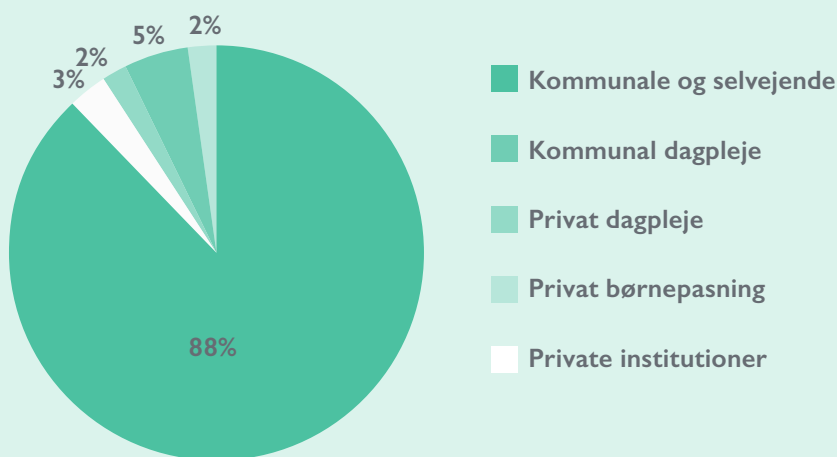
Det vanskelige arbejde med at sikre fælles refleksion og metodisk systematik

Pejlemærket Refleksion og metodisk systematik ser ud til at være det pejlemærke, som flest dagtilbud har svært ved. Både tilsynsvurderingerne og en række interviews med pædagogiske konsulenter omkring arbejdet med pædagogiske læreplaner indikerer, at der er behov for at styrke arbejdet med dette pejlemærke. Særligt ser der ud

til at være behov for at styrke arbejdet med at arbejde målorienteret, hvilket arbejdet med de pædagogiske læreplaner kan understøtte

Et af temaerne i de pædagogiske læreplaner er Krop og bevægelse, og her er der fortsat behov for, at dagtilbuddene har et særligt fokus i forhold til at styrke børnenes motoriske færdigheder samt sikre, at det forebyggende arbejde i forhold til sundhed prioriteres.

Andelen af børn, der modtager de forskellige dagtilbud, fordeler sig på denne måde

FAKTA om dagtilbud i Københavns Kommune

14.776 børn i alderen 0-2 år benytter sig af de dagtilbud som Københavns Kommune tilbyder

Vigtige udfordringer på dagtilbudsområdet

Nedenfor fremhæver vi nogle af de væsentligste udfordringer på dagtilbudsområdet, som analyserne i rapporten giver anledning til at pege på. De institutioner, der vurderes at have særlige udfordringer vil fremadrettet komme på såkaldte handlingsplaner, hvor de skal arbejde fokuseret med konkrete indsatsområder over en toårig periode. Her vil institutionerne i samarbejde med Klyngen, Området og FAC udarbejde en konkret plan for deres udviklingsarbejde og i perioden vil de få adgang til support, som kan understøtte dette arbejde.

Mange børn rykker sig ikke fra 3- til 5-årsvurderingerne

Når vi ser på udviklingen hos de børn, hvis sproglige udfordringer vi har haft kendskab til allerede i 3 eller 5 års-alderen, får man en indikation på, hvor mange vi formår at flytte ud af risikogruppen. Det generelle billede er, at en stigende andel børn har fremgang i deres sprogfærdigheder, efter de er blevet opsporet som sprogligt udfordrede. Imidlertid er næsten halvdelen af de sprogligt udfordrede 3-årige i 2014 ikke løftet ud af risikogruppen i deres 5 års-vurderinger. Og fra 5 års-vurderingen til 0. klasse-screeningen er 56% fortsat sprogligt udfordrede. Der er altså fortsat behov for en indsats i forhold til at løfte sprogfærdighederne for en større andel af de sprogligt udfordrede børn, mens de går i dagtilbud. Fra forskningen ved vi nemlig, at der er en sammenhæng mellem sproglige forudsætninger ved skolestart og de resultater, som børnene opnår senere i deres skolegang.

Særligt mange børn med ikke-vestlig oprindelse er sprogligt udfordrede

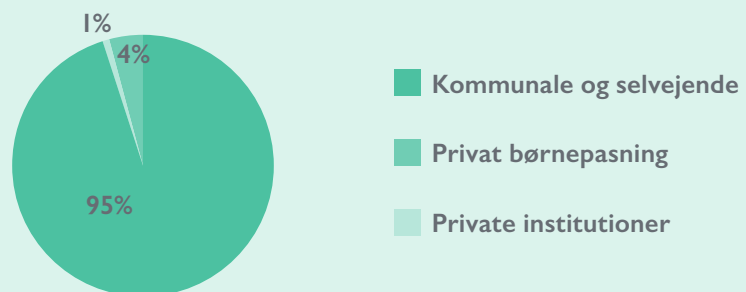
Andelen af børn der er sprogligt udfordrede, når de starter i skole, er mærkbart højere for børn med ikke-vestlig baggrund end for børn med dansk eller vestlig oprindelse. På samme måde kan vi se, at der blandt børn med ikke-vestlig baggrund er langt færre, der oplever fremgang i deres sprogfærdigheder end hos de andre grupper til trods for, at deres sproglige udfordringer er kortlagt ved en sprogvurdering. Kompetencegabene blandt børn ved skolestart varer typisk ved gennem resten af skoleforløbet, hvorfor tallene belyser et behov for særligt at styrke sprogindsatsen for denne børnegruppe.

Behov for styrket arbejde med refleksion og systematik

Analyserne i kvalitetsrapporten viser, at der er behov for at styrke den

refleksive og systematiske praksis i dagtilbuddene. Dette viser sig dels i tilsynsvurderingerne, hvor en overvejende del af dagtilbuddene (64%) bliver vurderet til at have behov for at tilpasse eller ændre deres praksis omkring arbejdet med netop refleksion og metodisk systematik, og dels viser det sig i de interviews, der er gennemført med pædagogiske konsulenter omkring arbejdet med pædagogiske læreplaner. I anbefalingerne til tilsynsvurderingerne og i interviewene med de pædagogiske konsulenter fremgår det, at der er behov for at støtte institutionernes arbejde med at sikre en større grad af systematik omkring målfastsættelse, dokumentation og evaluering. Dette kan ske ved bl.a. at styrke institutionernes kompetencer på området og ved at skabe rammer og strukturer i dagligdagen, som understøtter arbejdet med refleksion og systematik.

Andelen af børn, der modtager de forskellige pasningsordninger, fordeler sig på denne måde:

FAKTA om dagtilbud i Københavns Kommune

21.428 børn i alderen 3-5 år benytter sig af de pasningsordninger som Københavns Kommune tilbyder

Sociale relationer – positiv voksenkontakt hver dag

Et barns udvikling afhænger af de nære voksnes måde at indgå i og fastholde relationer på. Børn tilbringer mange timer i institution, hvilket giver pædagoger et væsentligt ansvar for at skabe positive sociale relationer – dels mellem barnet og pædagogen i daginstitutionen og dels børnene imellem.

Dette kapitel har fokus på, hvordan vi i Københavns Kommune arbejder med at give alle børn de samme forudsætninger for at trives og udvikle sig samt hvilke indsætter, der er igangsat fra forvaltningen med henblik på at understøtte denne ambition. En tidlig og tværfaglig indsats, er et af de væsentlige omdrejningspunkter for dette arbejde.

Alle børn og unge har ret til at få positiv voksenkontakt hver dag - og udsatte børn og unge har et særligt behov for at blive set og få omsorg. Alle børn og unge skal opleve et trygt og omsorgsfuldt miljø, hvor de mødes med respekt og anerkendelse.

De vigtige sociale relationer

De vigtige sociale relationer

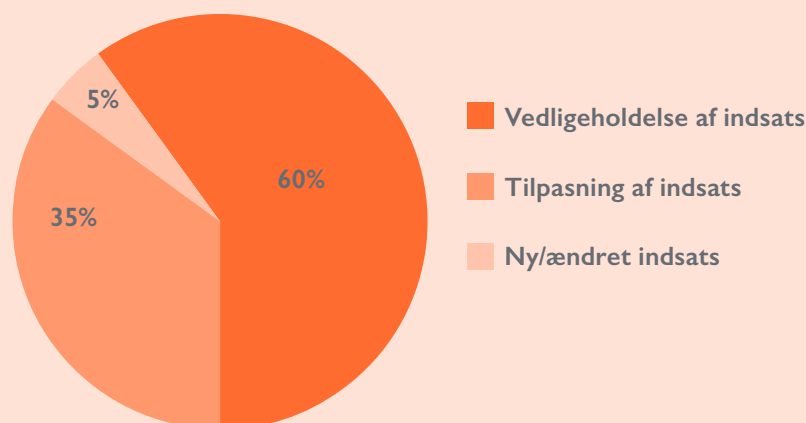
I Københavns Kommune ønsker vi at skabe chancelighed, så alle børn og unge trives og har gode muligheder for at udvikle sig. Det er således en væsentligt ambition at udligne betydningen af de forskellige livsvilkår, der er for børnene i vores by. Alle københavnske børn skal – uanset deres baggrund – sættes i stand til at klare sig godt både personligt, socialt og fagligt. Vi lægger vægt på, at alle børn trives og udvikler sig gennem positive relationer til både voksne og deres jævnaldrende.

I det årlige tilsyn vurderes kvaliteten i institutionernes arbejde med sociale relationer. Typisk er det pædagogiske konsulenter fra forvaltningen, der foretager tilsynet, og tilsynet kan resultere i, at institutionen bliver vurderet til at kunne vedligeholde deres indsats, tilpasse deres indsats eller have behov for ny eller ændret indsats.

I vurderingerne af pejlemærket Sociale relationer lægges der vægt på, at institutionerne har defineret, hvordan positiv voksenkontakt forstås og praktiseres, og at institutionerne har opstillet konkrete mål for deres arbejde med sociale relationer. Desuden lægges der vægt på, at institutionerne har taget stilling til, hvordan især udsatte børn sikres en positiv voksenkontakt dagligt, og hvordan de løbende evaluerer deres relationsarbejde.

Når vi kigger på, hvordan dagtilbud i Københavns Kommune i forbindelse med tilsynet i 2016 blev vurderet på pejlemærket Sociale relationer, ser vi,

Tilsynsvurderinger for sociale relationer

at en overvejende del af institutionerne blev vurderet til at arbejde godt med pejlemærket. Således blev 60% af institutionerne vurderet til at kunne vedligeholde deres indsats, mens 35% af institutionerne blev vurderet til at have behov for at tilpasse deres arbejde med sociale relationer. 5% af institutionerne blev vurderet til at have behov for en ny eller ændret indsats i relation til deres arbejde med sociale relationer.

Dykker vi ned i tilsynets anbefalinger til de institutioner, der bliver vurderet til at have behov for enten at tilpasse eller ændre deres indsats, ser vi, at anbefalingerne især omhandler de værdier, som institutionerne bygger deres tilgang til sociale relationer på. Det anbefales, at personalegruppen sam-

men formulerer et værdisæt, der kan danne grundlag for den pædagogiske og relationelle praksis. I anbefalingerne er dialog et nøgleord, og der lægges op til, at personalet i højere grad bruger hinanden til løbende at diskutere, hvad sociale relationer er eller kan være. Dialogen er også vigtig på tværs af institutionens forskellige afdelinger, så viden om velfungerende social praksis og tiltag i én afdeling viderefremmes til andre afdelinger.

Yderligere går det på tværs af konsulenternes anbefalinger, at arbejdet med sociale relationer struktureres og systematiseres. Der lægges vægt på en klar struktur i arbejdet med relationskemaer og trivselsvurderinger samt en systematisk tilgang til evaluering af den sociale og relationelle praksis.

FAKTA om dagtilbud i Københavns Kommune

Der er ca. 3,41 børn pr. voksen¹ for børn mellem 0-2 år.
For børn mellem 3-5 år er der ca. 5,99 børn pr. voksen.

¹ Normeringen er baseret på KORA's opgørelse fra 2014, baseret på data fra 2007-2012. KORA's dataudtræk og opgørelser giver for hvert år i perioden 2007 til 2012 et antal fuldtidsansatte pædagogiske medarbejdere og et antal fuldtidsindskrevne børn i kommunale og selvejende institutioner. På baggrund af disse tal har KORA beregnet kommunens faktiske personalenormering som forholdet mellem antallet af fuldtidsansatte og fuldtidsindskrevne børn. Antallet af fuldtidsindskrevne børn er beregnet som et teknisk tal i den forstand, at alle indskrevne er deltidskorrigeret og aldersvægtet.

En mangfoldig børnegruppe

Som nævnt er arbejdet med at skabe chancelighed et nøgleord for det pædagogiske arbejde i dagtilbuddene i Københavns Kommune. Og netop arbejdet med at skabe chancelighed er særligt væsentligt, når man kigger på den børnegruppe, vi har i byen. Børnegruppen er nemlig kendetegnet ved stor grad af forskellighed og mangfoldighed. Dette gælder fx i forhold til etnicitet og oprindelse, hvor 19% af børnene i de københavnske dagtilbud er indvandrere eller efterkommere¹. Den store mangfoldighed i forhold til etnisk oprindelse har betydning for det sprogarbejde, der foregår i institutionerne og kræver en særlig opmærksomhed i forhold til de børn, der oprinder fra ikke-vestlige lande. Dette beskrives yderligere i kapitel 3.

Mangfoldigheden i børnegruppen i Københavns Kommune kommer også til udtryk på andre måder – bl.a. igennem børnenes socioøkonomiske baggrund. Kigger vi på de hjem, som børnene vokser op i, ser vi, at der er stor diversitet i forældrenes uddannelsesbaggrund, indkomst og arbejdsmarkedstilknytning.

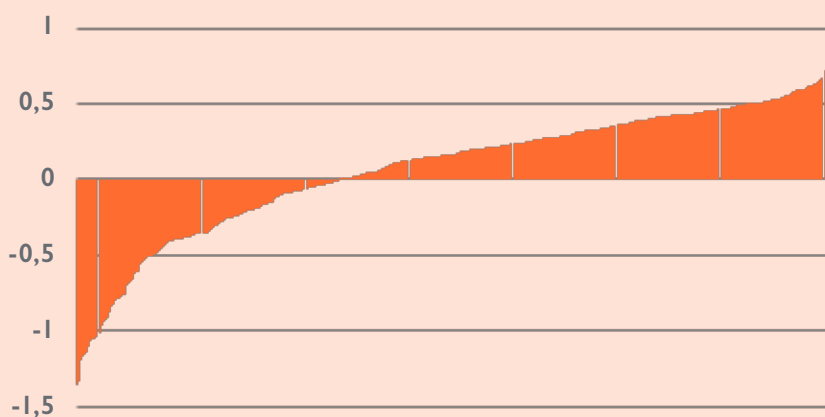
Figur 1 viser, hvordan børnegruppen ser ud i forhold til de hjem, som de vokser op i. Her er forældrenes uddannelsesbaggrund, indkomstniveau og arbejdsmarkedstilknytning omregnet til én samlet værdi. I figur 1 er midterlinjen, dvs. 0, et udtryk for, hvordan en gennemsnitsfamilie i København ser ud. De negative tal – som det orange område under midterlinjen illustrerer – er udtryk for, at børnene vokser op

i hjem, som har færre ressourcer end gennemsnittet. Konkret betyder det fx, at børnene vokser op i hjem, hvor forældrene har kortere uddannelsesbaggrund, mindre indkomst og svagere tilknytning til arbejdsmarkedet end den gennemsnitlige familie. Omvendt er et positivt tal – dvs. området over midterlinjen – udtryk for, at børnene vokser op i hjem, hvor forældrene har en højere uddannelse, en højere indkomst og en stærkere arbejdsmarkedstilknytning end gennemsnittet i Københavns Kommune.

I sammenligning med andre kommuner er der i Københavns Kommune en større spredning, end man almindeligvis ser – således er der både børn som vokser op i hjem med mange ressourcer, men figuren viser, at der også er børn, som vokser op i hjem med betydeligt færre ressourcer end den gennemsnitlige familie.

Vi ved fra forskningen, at børns familiebaggrund har stor betydning for deres forudsætninger for at klare sig senere i livet, og at man allerede i vuggestue- og børnehavealderen kan se en sammenhæng mellem børnenes familiebaggrund og bl.a. deres sproglige udvikling. For personalet i dagtilbuddene er det derfor relevant, at være opmærksom på de forskellige udgangspunkter og forudsætninger børnene har. Dog må dette ikke medføre lavere forventninger til børn fra hjem med få ressourcer. Tværtimod ved vi også fra forskningen, at positive forventninger har stor betydning for børns udvikling. Behovet for at skabe større chancelighed for alle børn er en væsentlig baggrund for den investering i Tidlig Indsats 0-6 år, som beskrives i følgende afsnit.

Figur 1

Kilde: Danmarks Statistik 2016. Beregnet på baggrund af børn i børnehave, vuggestue og integreret institution, dvs. ingen fritidshjem, klub, privat børnepasning etc.. (Nogle børn indgår ikke i beregningen, da Danmarks Statistik ikke er i besiddelse af oplysningerne). Det socioøkonomiske niveau (ESCS) er beregnet på baggrund forældrenes uddannelse, indkomst og erhverv.

¹ Anvendt definition på Indvandrere og efterkommere: Børn hvor begge forældre enten har en anden nationalitet end dansk eller er født i et andet land end Danmark.

Kommunale satsninger skal understøtte børnenes trivsel og udvikling

Jo tidligere der sættes ind med indsats for at styrke et udsat barns forudsætninger og muligheder, des bedre effekt har det, og jo mindre omkostningstungt er det. Der er således en gevinst at hente både for barnet selv og for samfundet som helhed. Det er derfor vigtigt, at der sker en tidlig identifikation af børn i vanskeligheder, og at der iværksættes en tværfaglig og helhedsorienteret indsats, hvor barnet, forældre og nærmiljøet inddrages. En afgørende forudsætning for den tidlige indsats er, at de medarbejdere, der omgiver barnet til dagligt, reagerer på tegn på faldende fysisk, psykisk eller social trivsel. Det forudsætter både gode barn-voksen relationer i dagtilbuddene, og at der arbejdes systematisk med tidlig opsporing og indsats.

Tidlig Indsats

Programmet Tidlig Indsats 0-6 år har til formål at styrke chancen for alle børn og mindske den betydning, som et barns sociale baggrund kan få for barnets skolegang og videre muligheder. Alle børn skal kunne deltage på lige fod med deres jævnaldrende i lege- og læringsfællesskaber i dagtilbud og skole, men det kræver indsats på flere niveauer. For det første er der

behov for at styrke den helt tidlige opsporing af sårbare og udsatte spædbørn og småbørn i sundhedsplejen, så der kan sættes ind med familierettede indsats for de børn og familier, der er i risiko for at udvikle problemer senere hen. Der er behov for at styrke samarbejdet om overgangen fra hjem til dagtilbud for de mest udsatte børn. Det er også – hvis vi skal rykke på de mest udsatte småbørns chancer – nødvendigt at give dem dagtilbud af meget høj kvalitet. Det kræver, at netop de dagtilbud, der har de fleste og mest udsatte børn, også bliver i stand til at levere læringsmiljøer af den høje pædagogiske kvalitet, som er forudsætningen for, at børnene kan komme til at klare sig bedre i dagtilbud og skole end deres sociale baggrund tilsiger.

Tidlig Indsats programmet omfatter bl.a. følgende tiltag

- Styrket tidlig opsporing af sårbare og udsatte spæd- og småbørn i sundhedsplejen.
- Opsøgende forældresamarbejde for at få flere af de mest udsatte småbørn i dagtilbud.
- Et tættere samarbejde mellem sundhedsplejersker og dagtilbud om overgang fra hjem til dagtilbud for de mest udsatte småbørn.
- En særlig familierettet indsats for at styrke forældre-barn relationen og børnenes socio-emotionelle udvikling i sårbare og udsatte familier til spæd- og småbørn (0-2 år).
- Pædagogisk udvikling og kapacitetsopbygning (på ledelse, kompetencer og pædagogisk praksis) i de daginstitutioner på tværs af byen, som har de fleste og mest udsatte børn.

Socialrådgivere i dagtilbud

For at styrke den tidlige indsats overfor udsatte børn har Københavns Kommune knyttet socialrådgivere til de dagtilbud med de mest ressourcetsvage børn.

Siden 2010 har socialrådgivere på københavnske daginstitutioner støttet og hjulpet socialt udsatte børn og deres familier. En evaluering af projektet viser, at det har den ønskede effekt at sætte målrettet ind med den forebyggende indsats i daginstitutioner, inden problemerne for barnet og familien vokser sig for store.

I budget 2016 blev det vedtaget af afsætte næsten 30 mio. kr. i perioden 2016-2019 til at få socialrådgivere ud i flere daginstitutioner, så udsatte børn og deres familier kan få hurtig hjælp, når de har brug for det.

FAKTA om dagtilbud i Københavns Kommune

63% af personalet i kommunale og selvejende vuggestuer er uddannede pædagoger.

I Københavns Kommune prioriteres kompetenceudvikling af medarbejdere og ledere i dagtilbud. Disse kompetenceudviklingsaktiviteter vedrører bl.a. arbejdet med børns sproglige udvikling, arbejdet med børns motoriske udvikling og arbejdet med metoder, der sikrer systematik og refleksion i den pædagogiske praksis.

Under de enkelte kapitler i rapporten kan man læse om nogle af disse kompetenceudviklingsaktiviteter

Tidlig opsporing og indsats gennem redskabet TOPI

Til at måle børns trivsel og behov for eventuelle indsatser benyttes modellen Tidlig opsporing og indsats (TOPI). Modellen sætter fokus på barnets sociale relationer. TOPI er en model, der er udviklet i et samarbejde mellem Socialstyrelsen, KORA og en række danske kommuner. Modellen har til formål at sikre en systematisk tilgang til tidlig identifikation af børn og unge, der skal have særlig opmærksomhed. Københavns Kommune har implementeret TOPI for alle børn i 0-6 års-institutioner i hele kommunen.

Med modellen sætter personalet endnu mere opmærksomhed på alle børns trivsel ved hjælp af en obligatorisk trivselsvurdering to gange årligt. Dette er med til at skabe en mere målrettet dialog omkring børns trivsel, men også til at opfylde de politiske mål omkring tidlig opsporing på daginstitutionsområdet.

Trivselsvurderingen foregår ved, at pædagogerne i fællesskab vurderer et barns trivsel ved hjælp af et trivselskema med fokus på bl.a. barnets grundstemning, sociale relationer, motorik og sprog. I trivselsvurderingen vurderes

hvert barn på en tretrinsskala med hhv. rød, gul eller grøn trivsel. Trinene indikerer, i hvilken grad barnet trives, udvikler sig og lærer tilfredsstillende. Barnets forældre underrettes og inddrages, og trivselsvurderingen giver her anledning til at iværksætte en konkret indsats.

På baggrund af dialogen om de enkelte børns trivsel vurderes børnegruppens samlede trivsel og et eventuelt behov for ændringer i den pædagogiske indsats i dagligdagen

Mere pædagogisk personale

I forbindelse med Finanslov 2015 blev der afsat midler til finansiering af ekstra pædagoger og andet pædagogisk personale på dagtilbudsområdet. I Københavns Kommune blev de ekstra midler udmøntet i 73 hele årsværk i 2015 og 2016 med det formål at yde en målrettet indsats i institutioner med et særligt behov.

Fordeling af årsværk

- Ekstra pædagoger i 25 vuggestuer med mange socialt udsatte børn målt på forældrenes socioøkonomiske status.

- Ekstra pædagoger i 18 børnehaver, hvor børnene har brug for en ekstra sproglig indsats målt på sprogvurderinger af børnene i 3 års-alderen.
- Ekstra pædagoger i områdernes tværfaglige supportfunktioner som i korps arbejder med at understøtte udviklingen af den pædagogiske praksis i institutioner med strukturelle og faglige udfordringer.

I institutionerne betyder tilførslen af ekstra pædagoger, at børnenes muligheder for voksenkontakt øges, og at det pædagogiske arbejde styrkes. For at understøtte at den øgede normering og bidrage til en styrkelse af den pædagogiske praksis, udarbejder institutionens ledelse en handlingsplan for anvendelse af de ekstra midler. I denne redegør institutionen for sine udfordringer, hvilke mål den ekstra normering skal bidrage til at nå, hvilke indsatser der skal gennemføres, og hvordan virkningen kan aflæses. Midlerne fordeles fra 2017 og frem som et varigt bloktilskud.

Tidlig opsporing og indsats gennem sundhedsplejen

Forudsætningerne for et barns trivsel, udvikling og læringsmuligheder skabes allerede i den helt tidlige udvikling, når barnet er spæd. Men ikke alle børn har en lige god start på livet eller oplever en tilstrækkelig tryk tilknytning. Med ambitionen om at øge chanceligheden blandt byens børn, er det vigtigt at have opmærksomhed på kommunens sundheds- og trivselsfremmende indsatser – også før dagtilbudsalderen. Sundhedsplejerskerne er blandt de første af kommunens medarbejdere, der møder børnene og deres familier. De spiller derfor en væsentlig rolle for tidlig opsporing og målrettet tidlig indsats. Kommunen har haft særlig opmærksomhed på at styrke dette arbejde de seneste år.

Forskning viser, at netop hjemmebesøg til familier i det første leveår har en forebyggende effekt gennem tidlig opsporing og indsats. Det er her, hvor sundhedsplejersken kan følge barnets fysiske og psykiske udvikling og vejlede

forældrene i relation hertil. Hjemmebesøgene er på den måde et tryghedsskabende vejledningstilbud til alle forældre. Herudover kan hjemmebesøgene være en særlig hjælp til udsatte familier, der ikke deltager i tilbud uden for hjemmet, eller som har svært ved at omsætte teoretisk viden til praksis.

Sundhedsstyrelsen anbefaler, at sundhedsplejen tilbyder mindst fem forebyggende hjemmebesøg i barnets første leveår. Ydelsesprofilen for spæd- og småbørn i Københavns Kommune omfatter fem besøg i barnets første leveår samt et barselsbesøg på 4.-6.-dagen til de nybagte familier, som er udskrevet inden for 72 timer. Når man ser på tilslutningen til hjemmebesøg i København, fremgår det, at besøgstallet nærmer sig de kommunale måltal for alle besøgene. Dette fremgår af tabel 1.

YDELSESPROFIL FOR FOREBYGGENDE HJEMMEBESØG

- Barselsbesøg (4.-6.-dagen efter fødsel for børn indlagt under 72 timer)
- Etableringsbesøg (10.-12.-dagen)
- 3-ugers besøg
- 8-ugers besøg
- 4-6-måneders besøg (tilbydes førstegangsfødende samt familier med særligt behov)
- 8-10-måneders besøg

Tabel 1

Spædbørnsbesøg for børn født i år 2014 og 2015

	Antal børn i målgruppen	Antal besøg	Procentdel født i 2014	Procentdel født i 2015	Måltal
Barselsbesøg	8.580*	6.886	76%	80%	Alle indlagt <72 timer
Etableringsbesøg	9.533	9.043	94%	95%	98%
3. besøg (3 uger)	9.533	8.469	87%	89%	90%
4. besøg (8 uger)	9.533	8.712	90%	91%	80%
5. besøg (4-6 mdr.)	5.720**	4.839	84%	85%	75%
6. besøg (8-10 mdr.)	9.533	7.947	86%	83%	80%

* Målgruppen for barselsbesøg er alle indlagt under 72 timer, hvilket vurderes til 90% af en fødselsårgang

** Målgruppen for 5. besøg er førstegangsfødende, som udgør ca. 60% af en fødselsårgang

FAKTA om dagplejen

Særligt for dagplejen er, at barnet er en del af en lille børnegruppe i et nært pasningsmiljø, men at det også får mulighed for at indgå i større børnefællesskaber, når de kommunale dagplejere sparrer med hinanden og arbejder sammen i grupper. Dagplejen i København tilbyder fire former for pasning for børn i alderen 6 måneder til 3 år:

- **Kommunal dagpleje:** En dagplejer passer tre eller fire børn i sit eget hjem.
- **Flerbørnsdagpleje:** Et team på tre dagplejere passer otte børn i kommunens lokaler.
- **Privatdagpleje:** En forælder passer, i eget hjem, sit eget og et andet barn – eller sine egne to børn under 3 år.
- **Basisdagpleje:** Et barn med særligt behov passes hos en dagplejer alene eller sammen med 1-2 børn – eller passes i basisflerbørnsdagpleje med 4 børn i alt.

Inklusion og fællesskab – børne- og ungefællesskaber til alle

Et pejlemærke for dagtilbudsområdet i Københavns Kommune er, at alle børn og unge oplever at være en del af et socialt fællesskab. Børn og unge med særlige behov skal inkluderes i fællesskabet med udgangspunkt i deres behov og muligheder. Personalets respekt for børnene og de unges kulturfællesskaber er central.

I dette kapitel beskriver vi, hvad der kendetegner den børnegruppe, som er indskrevet i Københavnske daginstitutioner. Derudover beskrives kapitlet, hvordan vi i Københavns Kommune arbejder med at sikre, at alle børn indgår i et socialt fællesskab, og hvordan vi sikrer, at alle børn modtager den støtte, som de behøver for at trives. I kapitlet sættes særligt fokus på, hvilke tilbud vi har til børn med særlige behov i Københavns Kommune – herunder hvor mange børn der indstilles og visiteres til disse særlige dagtilbud, og hvordan børnenes forløb er efter et særligt dagtilbud.

Kapitlet viser, at Københavns Kommune har en række forskellige tiltag og foranstaltninger for børn med særlige behov. Familiepladser, PLUS-pladser, basispladser og basisdagplejepladser er tilbud, som tilbyder forskellige former for støtte i form af særligt uddannet personale, særlige normeringer og særlige rammer, som kan være gavnligt for børn med særlige behov. Igennem de seneste fire år er der sket en stigning i antallet af børn, der visiteres til særlige dagtilbud, men de seneste to år har niveauet ligget stabilt. Til gengæld ses en stigning i antallet af indstillinger og særligt har der været en stigning i antallet af piger, der indstilles til specialtilbud.

Alle børn og unge skal opleve at være en del af et socialt fællesskab. Børn og unge med særlige behov skal inkluderes i fællesskabet med udgangspunkt i deres behov og muligheder. Personalets respekt for børnenes og de unges egne kulturfællesskaber er central.

Størstedelen af institutionerne arbejder godt med at sikre inklusion og deltagelse i fællesskab for alle børn

I Københavns Kommune har vi som overordnet mål, at alle børn skal opleve at de trives og udvikler sig i de fællesskaber, som de er en del af. På denne baggrund er der formuleret en inklusionspolitik, hvis formål er at sikre, at pædagogikken og organiseringen i dagtilbuddene underbygger og understøtter, at:

- Alle børn bliver ligeværdige deltagere i fællesskaber
- Alle børn trives og udvikler sig, fordi de får tilstrækkelige udfordringer – både fagligt, personligt og socialt
- Almenområdet er rustet til at imødekomme børns forskellige behov, så de får mulighed for at forblive i almen institutioner.

Inklusion i Københavns Kommune betyder således, at alle børn oplever sig som værdifulde og aktive deltagere af et fællesskab, at de har gode og gensidige relationer til voksne og andre børn, og at de oplever, at de voksne har høje forventninger til dem.

I de årlige tilsyn vurderes institutionernes arbejde med pejlemærket Inklusion og fællesskab. Kigger vi på tværs af disse tilsynsvurderinger, ser vi at størstedelen, dvs. 58%, af institutionerne bliver vurderet til at kunne fortsætte

deres konkrete arbejde med inklusion og fællesskab uden yderligere anmærkninger. 36% af institutionerne bliver vurderet til at skulle tilpasse arbejdet med det konkrete pejlemærke, mens blot 6% vurderes at have behov for at lave en helt ny eller ændret indsats omkring deres arbejde med inklusion og fællesskab.

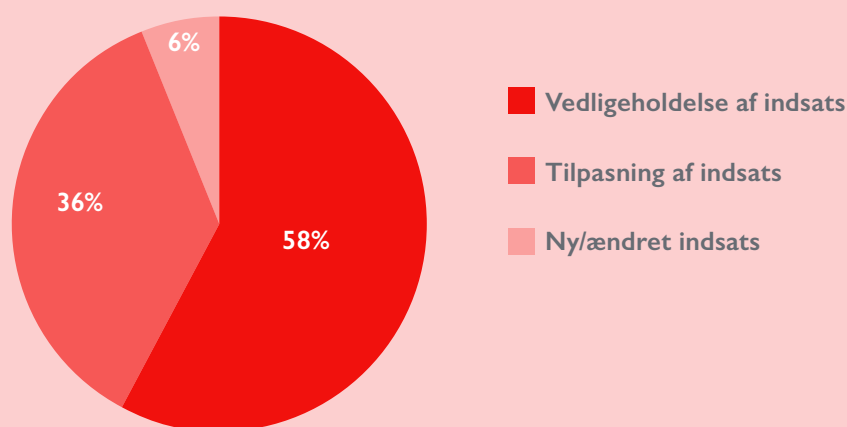
Dykker vi ned i anbefalingerne til de institutioner, der har behov for enten en ny eller tilpasset indsats, så ser vi, at institutionerne især anbefales at lægge en fast strategi for det konkrete pejlemærke. I arbejdet med at lægge en fast strategi anbefales det, at personalet definerer, hvad inklusion og fællesskab er, og hvordan de konkret vil arbejde med det.

En del af dette arbejde kan bl.a. bestå i at institutionerne gennemgår deres pædagogiske rutiner, og på denne baggrund kortlægger, hvilke muligheder børnene har for at indgå i fællesskaber. Således ses dette som et relevant afsæt for efterfølgende at reflektere over, hvordan der kan være behov for at videreudvikle den pædagogiske praksis.

I konsulenternes anbefalinger lægges der også vægt på, at institutionerne arbejder med den fysiske indretning bl.a. ved at styrke en klar rumlig opdeling, så hvert rum indbyder til lærings- og legefællesskaber, der er overskuelige for børnene at indgå i. Det anbefales, at institutionerne fokuserer på mindre fysiske områder og afgrænsede rum i rummene, hvor personalet har faste og tydelige roller i forbindelse med opstart og afvikling af aktiviteter.

Figur 2

Tilsynsvurderinger for inklusion og fællesskab

Fokus på at sikre inklusion og fællesskab for alle børn

I Københavns Kommune er der udviklet en række systematikker og initiativer, som skal understøtte institutionernes arbejde med inklusion og fællesskab. For at sikre og understøtte dette arbejde har Københavns Kommune oprettet ressourceteams. Formålet med ressourceteams er at skabe videndeling og pædagogisk udvikling samt at bidrage til at sikre en tidlig tværfaglig indsats med henblik på at give alle børn de bedste betingelser for udvikling og deltagelse i børnefællesskabet. Når ressourceteamet bringes i spil er det med afsæt i en vurdering af, at barnets trivsel og udvikling kan styrkes af, at det pædagogiske personale samarbejder med andre fagligheder, fx tale-hørelærere eller sprogvejledere.

Udover ressourceteams har Københavns Kommune også en række særlige tilbud til børn, som har brug for ekstra støtte. Nogle af disse tilbud henvender sig både til barnet og barnets familie. Konkret drejer det sig om henholdsvis PLUS-pladser og familiepladser samt de mere indgribende tilbud i form af basispladser og basisdagplejepladser. Disse pladser tilbyder forskellige former for særlig støtte, der kan bestå af særligt uddannet personale, særlige

normeringer eller særlige rammer og strukturer, som man mener, vil være gavnligt for barnet – og i nogle tilfælde også dets forældre. Fælles for tilbudene er, at de kræver en visitation.

Samtidig med at Københavns Kommune har en række tiltag og foranstaltninger, der skal sikre, at børn kan inkluderes i almene dagtilbud, kan der også være børn med særlige behov, som har størst gavn af at blive tilbudt et særligt dagtilbud. At have et særligt behov i disse tilbud kan være af forskellige årsager, men generelt drejer det sig om

børn, der – på grund af betydelig og varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne – har behov for hjælp eller særlig støtte.

Københavns Kommune har syv særlige dagtilbud med i alt 191 pladser. De syv institutioner er målrettet forskellige behov som bl.a. autisme, multihandicappede og generelt udviklingshæmmede, og personalet i tilbuddene samarbejder med forskellige fagfolk som psykologer, psykiatere, talepædagoger, læger og konsulenter.

Ressourceteam som vejen til styrket inklusion og deltagelse i fællesskab

Et ressourceteam er en tværfagligt nedsat gruppe af fagpersoner.

Ressourceteamets opgave er at udgøre en platform for de tværfaglige supportpersoner og repræsentanter for institutionerne, hvor der er mulighed for tværfaglige konsultationer om konkrete bekymringer og især mulighed for strategiske drøftelser af udviklingsbehov og -tiltag. Herudover er det ressourceteamets opgave at drøfte og beslutte implementeringstiltag i forbindelse med større faglige indsatser. Endelig skal ressourceteamet være en direkte indgang til sparring og vejledning, når de pædagogiske udfordringer overstiger, hvad der kan løses i det almindelige teamsamarbejde i den enkelte institution, eller når der er brug for inspiration og andre øjne på en udfordring.

Formålet med ressourceteamet er således at have et strategisk koordinerende og fagligt udviklende forum, som medvirker til at skabe højere pædagogisk kvalitet i hele klyngen

Forskellige typer af tilbud til børn med særlige behov

PLUS-pladser

En PLUS-Plads er til børn, som har sproglige og/eller trivselsmæssige udfordringer og som vurderes at have gavn af at være tilknyttet et dagtilbud, som har nogle særligt væsentlige rammer. Konkret kan det fx betyde, at institutionen har en børnesammensætning blandt den højeste 2/3 af socioøkonomisk bedst stillede familier i det pågældende område, at institutionen i forvejen er vant til at arbejde målrettet med den konkrete børnegruppe eller at der er en vis stabilitet i personalegruppen., dvs. med lavt sygefravær og personaleomsætning. Der er oprettet i alt 500 pladser, fordelt i hele byen, i en række vuggestuer og børnehaver.

Familiepladser

En familieplads er en særlig plads i en almindelig daginstitution, der tilbyder børn, som i kortere eller længere perioder har brug for særlig individuel omsorg, opmærksomhed og støtte. Københavns Kommune råder over i alt 50 familiepladser. Pædagogerne i daginstitutioner med familiepladser arbejder målrettet, systematisk og metodisk på at sikre og fremme dit barns trivsel, udvikling og læring, samt deltagelse i børnefællesskaberne i institutionen, i samarbejde med forældrene.

Basispladser

Københavns Kommune har 230 basispladser fordelt på 33 almene daginstitutioner, hvor der er ekstra personale og særlige specialpædagogikker, som kan støtte op omkring det enkelte barn. Der er basispladser for børn med autisme, generelt udviklingshæmmede, ADHD, socio emotionelle vanskeligheder, hørenedsættelse og nedsat immunsystem.

Tilbuddet retter sig mod børn, der har glæde af samvær med børn i almindelige dagtilbud på trods af deres særlige behov, der gør det svært for dem at være i en vuggestue eller børnehave på almindelige vilkår.

Basisdagplejen

Basisdagplejen retter sig mod børn med et særligt pasningsbehov, for eksempel for tidligt fødte børn, børn med forsinket udvikling, syge børn, børn med nedsat immunforsvar eller børn med svage forældrerelationer. I basisdagplejen passes barnet hos en dagplejer alene eller sammen med 1-2 andre børn, eller i en basisflerbørnsdagpleje med 4 børn.

Stabilt niveau i visitationer til specialtilbud

Kigger vi på udviklingen i børn, der visiteres til basispladser, basisdagpleje og særlige dagtilbud ser vi, at niveauet for visitationer har ligget forholdvist stabilt gennem de sidste fire år. Dette fremgår af nedenstående tabel.

Der, hvor der primært er sket en udvikling gennem de sidste fire år, er inden for målgruppen Basis Handicap, hvor der har været en stigning på 78% fra 2013-16. I 2013 blev 45 børn visiteret hertil, mens det i 2016 var 80 børn. Stigningen i målgruppen Basis Handicap kan bl.a. skyldes en stigning i undergruppen af udviklingshæmmede børn. Dette fremgår af tabel 2.

Stigning i antallet af indstillinger til specialtilbud – særligt blandt piger

Kigger vi på udviklingen i antallet af indstillinger på 0-5 års-området, så ser vi en stigning. Udviklingen i antal indstillinger er interessant, da de kan sige noget om de behov institutionerne oplever. I 2013 var der i alt 221 indstillinger, mens der i 2016 var 275 indstillinger, dvs. en stigning på 24%. Dette fremgår af tabel 3.

Ud af de 275 indstillinger i 2016 fik 16 børn, dvs. 5,8% afslag og 27 børn, dvs. 9,8% fik udsættelse. Dermed ligger andelen af børn, der får afslag nogenlunde stabilt mellem 3,4% - 5,8% fra 2013 til 2016. Forvaltningen giver således kun sjældent afslag på de indstillinger, der laves, mens der gives lidt flere udsættelser.

Tabel 2

Udvikling i antal visitationer på 0-5 års-området 2013-16

Visitationssår	2013	2014	2015	2016
Antal visiterede børn i alt	192 (0,45%)	209 (0,45%)	232 (0,49%)	231 (0,49%)
Antal Særlige Dagtilbud	65 (0,14%)	68 (0,14%)	74 (0,15%)	71 (0,15%)
Antal Basis Handicap	45 (0,9%)	65 (0,14%)	82 (0,17%)	80 (0,17%)
Antal Basis Psykosocial	54 (0,11%)	44 (0,09%)	38 (0,08%)	49 (0,10%)
Antal Basisdagpleje	22 (0,04%)	30 (0,06%)	29 (0,06%)	26 (0,05%)
Antal Basis Immunsvage	6 (0,01%)	2 (0,004%)	9 (0,01%)	5 (0,01%)

Tabel 3

Udvikling i antal afslag på 0-5 års-området fra 2013-16

Visitationssår	2013	2014	2015	2016
Antal indstillinger i alt	221	237	251	275
Antal afslag	9	8	9	16
Antal udsættelser ¹	20	17	10	27

¹Udsættelser betyder, at afgørelsen udsættes, da visitationen på det foreliggende ikke kan laves en afgørelse.

Når vi kigger på udviklingen i antallet af indstillinger til specialtilbud, er det bemærkelsesværdigt, at særligt indstillinger på piger er steget i perioden. Stigningen er her på 51% fra 2013-16. Dette fremgår af tabel 4. Denne kvalitetsrapport kan ikke give nogle klare svar på baggrunden for denne stigning, men fremadrettet kan det være interessant at lave en kvalitativ analyse, som kan afdække denne udvikling.

Børn der har modtaget et specialtilbud går ofte videre i specialklasse

Ser vi, hvordan det går de børn, som i 0-5 års-alderen har modtaget et basisplads-tilbud eller et basisdagpleje-tilbud ser vi, at en overvejende del af børnene starter i skole som 6-årige uden skoleudsættelse. Konkret drejer det sig om 37% af børnene, som får udsat deres skolestart.

Kigger vi på, hvilke skoler, børn der har modtaget et basisplads-tilbud eller et basisdagpleje-tilbud ser vi, at en overvejende del starter i et specialskoletilbud. Dette gør sig gældende for 60% af børnene. Dette fremgår af figur 3.

Tabel 4

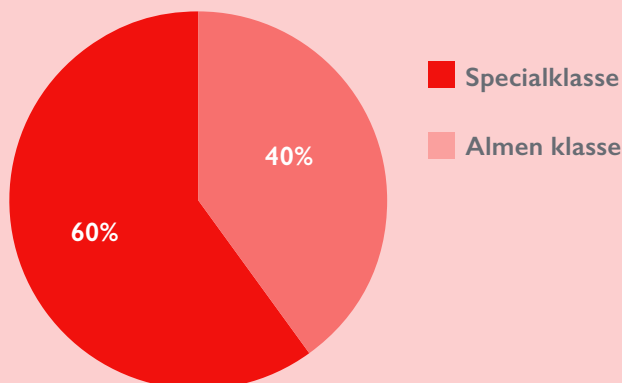
Udvikling i antal indstillinger på 0-5 års-området 2013-16

Visitationssår	2013	2014	2015	2016
Antal indstillinger i alt	221	237	251	275
Piger	63	81	92	95
Drenge	158	156	159	180

Note: Beregningen er lavet på baggrund af de samlede antal indstillinger. Hvis et barn er indstillet flere gange indgår dette i det samlede antal.

Figur 3

Fordeling af basisbørn til hhv. specialklasse eller almenklasse i 2016

Sprogindsatsen – muligheder gennem sprog

Sprogfærdigheder hos børn har stor betydning for deres muligheder for at udvikle sig, trives og lære. Det gælder fx børnenes muligheder for at indgå i børnefællesskaber. For mange børn er dagtilbuddet det første sted, hvor de gør sig erfaringer med selvstændigt at indgå i interaktioner og samspil med andre børn. Her er det af stor betydning, om man som barn har sproglige forudsætninger for at indgå i lege med de andre børn.

Når børn ikke har alderssvarende sprogkompetencer ses det ofte, at de enten trækker sig eller bliver ekskluderet fra legefællesskaber med deres jævnaldrende. Sproget er samtidig centralt for at kunne give udtryk for sine følelser, meninger og behov, og det står derfor også i tæt relation til børnenes personlige udvikling og demokratiske dannelsesproces. Herudover er den tidlige sprogudvikling afgørende for børns faglige udviklingsmuligheder. De børn, der møder skolen med et solidt sprogligt fundament, er generelt også de børn, som klarer sig bedst i resten af deres skole- og uddannelsesforløb. Dog har både danske og udenlandske undersøgelser påvist, at man ved at udbyde dagtilbud af høj kvalitet kan gøre en positiv forskel for børns sprogudvikling. Der er med andre ord et signifikant chancelighedsaspekt forbundet med opkvalificeringen af det pædagogiske arbejde med sprog i dagtilbuddene.

I dette kapitel belyser vi udviklingen og kvaliteten af kommunens sprogindsats i dagtilbuddene. Først kaster vi et blik på sprogindsatsen generelt, der bl.a. belyses ved en sammenfatning af de pædagogiske konsulenters vurderinger og anbefalinger af dette pejlemærke fra de pædagogiske tilsyn på tværs af byen. Herudover belyser kapitlet kvaliteten af sprogindsatsen ved at se på udviklingen af sprogvurderingsresultaterne i 3 og 5 års-sprogvurderingerne samt 0. klasse-screeningerne. Her interesserer vi os særligt for, om vi får opsporet de sprogligt udfordrede børn tidligt nok, og hvor gode vi er til at løfte sprogfærdighederne for disse børn, mens de går i dagtilbud.

Kapitlet viser at der i Københavns Kommune overordnet set er en positiv udvikling i sprogindsatsen på dagtilbudsområdet. Siden 2013 har der været et fald i andelen af sprogligt udfordrede børn i 0. klasse, og en stigende andel børn får opsporet og kortlagt deres sproglige udfordringer allerede i 3 og 5 års-alderen. Samtidig belyser rapporten, at gruppen af børn, som er sprogligt udfordret, er markant større blandt børn med ikke-vestlig oprindelse sammenlignet med børn med henholdsvis dansk eller vestlig oprindelse.

Alle børn og unge skal have de bedste udviklingsmuligheder for deres sprog.

Øget fokus på sprogindsatsen i dagtilbud

I København har man siden 2011 benyttet Ministeriets sprogvurderingsmateriale samt en digital registrering af sprogvurderingsresultaterne via Hjernen & Hjertet (tidl. Rambøll Sprog). Sprogvurderingerne er en væsentlig indsats i arbejdet med at opspore de børn, som har behov for særlig sproglig støtte, og derfor har der fra forvaltningen været et ønske om at styrke brugen af sprogvurderingsmaterialet.

Kigger vi på udviklingen i børn, der sprogvurderes, så ser vi, at der siden 2013 har været en stigning i antallet af sprogvurderinger af børn i både 3 årsalderen og 5 årsalderen. En stigning, som er større end den demografiske udvikling i børnetallet. Dette anses som en positiv udvikling idet det peger på, at de københavnske dagtilbud har fået en praksis, hvor de sprogvurderer i højere grad. Stigningen kan bl.a. hænge sammen med, at flere institutioner er begyndt at bruge sprogvurderingerne som et pædagogisk værktøj, hvor alle børn sprogvurderes med henblik på at indsamle viden om børnegruppen og som en integreret del af sprogarbejdet. Dette er en positiv tendens, da det øgede antal sprogvurderinger både øger chancerne for at alle børn

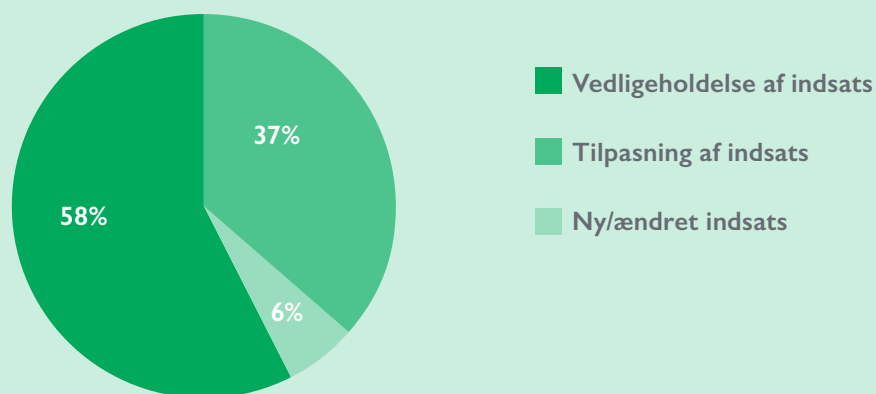
med sproglige udfordringer identificeres, såvel som det giver et styrket grundlag for sprogindsatsen over for de sprogligt udfordrede børn.

At der er et fokus på sprogindsatsen i byens institutioner ses også i en analyse af de årlige tilsyn. Her vurderes institutionerne i forhold til deres sprogindsats. I tilsynsvurderingerne for 2016 ser vi, at lidt over halvdelen af institutionerne, nemlig 58%, vurderes til at kunne fortsætte eller vedligeholde den sprogindsats, de allerede har. Tilsynsvurderingerne viser imidlertid også, at der fortsat er behov for et særligt fokus på sprogarbejdet. Således bliver knap en tredjedel af institutionerne (37%) vurderet til at have behov for at tilpasse deres sprogindsats, mens en mindre andel på 6% vurderes at have behov for en helt ny eller ændret sprogindsats.

I forbindelse med de pædagogiske tilsyn er der nogle fælles kendetegn i de anbefalinger, som konsulenterne giver for sprogindsatsen på tværs i byen. Det gælder bl.a. anbefalingen om, at der udpeges flere sprogansvarlige i de enkelte institutioner, der kan koordinere sprogindsatsen og være ansvarlige for, at viden på sprogområdet viderefremmes til det resterende personale, så der sikres en fælles faglig tilgang til sprogarbejdet. Herudover efterspørges en højere grad af systematik i tilgangen til sprogindsatsen – herunder især sprogvurderingerne – så der planlægges, praktiseres og evalueres kontinuerligt på sprogområdet med udgangspunkt i sprogvurderingerne. Generelt efterspørges der i anbefalingerne en klar strategi over for de børn, der har sproglige udfordringer. Det anbefales, at der for disse børn udarbejdes handleplaner eller oprettes særlige sproggrupper.

Figur 4

Tilsynsvurderinger på sprogindsatsen

Positiv udvikling i sprogvurderingsresultater

Siden 2013 har andelen af sprogligt udfordrede børn i 0. klasse været faldende. Som det fremgår af figur 5 lå andelen af sprogligt udfordrede børn – dvs. andelen af børn der scorer under 15 i sprogscreeningerne i 0. klasse i 2016 – på 14,7%, mens det i 2013 lå på 17,8%. Dermed følger andelen af sprogligt udfordrede børn i Københavns Kommune de normalt, som et normstudie definerede i 2011. Ifølge normstudiet er det forventeligt, at 15% af børnene placerer sig i denne gruppe.

Dykker vi ned i undergrupperne særlig indsats, fokuseret indsats og generel OBS, ser vi, at der særligt har været en positiv udvikling for særlig indsats-gruppen, dvs. de børn, som scorer dårligst i sprogvurderingen. Her er andelen faldet fra 9,6 til 7,3. Dette fremgår af figur 6. Det er i den forbindelse væsentligt at fremhæve, at der i det seneste år også ses en positiv udvikling for børnene i generel OBS-gruppen. Andelen af børn i denne gruppe har i både 2014 og 2015 ligget på 8,8, men er i 2016 faldet til 7,6.

Sammenfattende kan udviklingen altså ses som et udtryk for, at kvaliteten af den almenpædagogiske praksis på sprogområdet er blevet bedre, hvor vi rykker niveauet for alle børn.

Sprogvurderings-kategorier

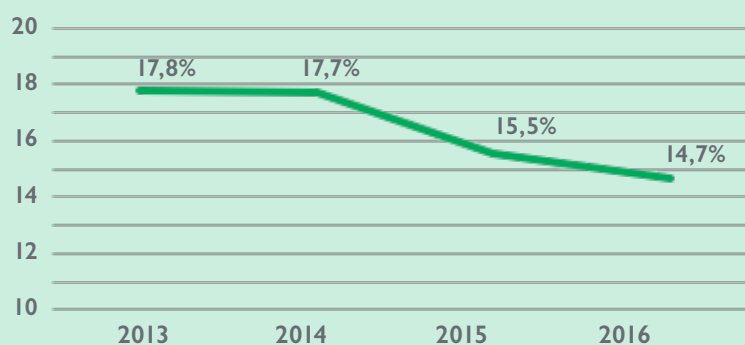
Ud fra en score i sprogvurderingen indplaceres børnene som udgangspunkt i tre indsatsgrupper.

I Københavns Kommune arbejder vi imidlertid med fire kategorier, da vi ønsker at sikre en særlig opmærksomhed på de børn, der placerer sig i den lave ende af 'den generelle indsatskategori'. Københavns Kommune har således suppleret kategorierne med en 'generel indsats OBS' kategorisering:

Generel indsats (score over 25)
Generel indsats obs (score 15-24,99)
Fokuseret indsats (score mellem 5-14,99)
Særlig indsats (score 0-4,99).

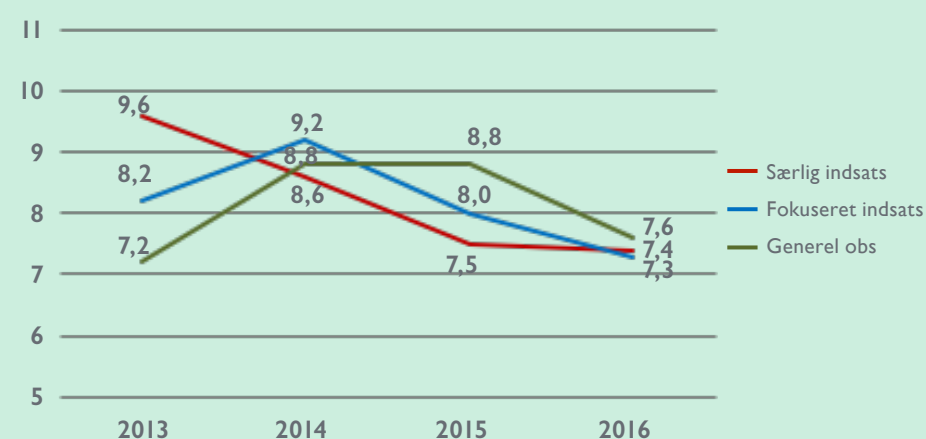
Figur 5

Udvikling i andel elever med en score under 15 i 0. klassesprogscreening

Figur 6

Udvikling i 0. klasse-screning fordelt på indsatsgrupper

En forklaring på den positive udvikling, der har været i forhold til at styrke sprogarbejdet i kommunens dagtilbud, kan bl.a. hænge sammen med det store fokus, som Københavns Kommune har haft på at styrke børns sproglige udvikling gennem de senere år. Et udtryk for dette, er bl.a. Københavns Kommunes deltagelse i regeringens "Sprogpakke" i 2011, hvor hovedformålet var at opkvalificere pædagogers og kommunale nøglepersoners arbejde med børns sprogudvikling. Fra Københavns Kommune deltog omkring 500 pædagoger og 60-80 ledere i denne opkvalificering. I projektet blev der udviklet og formidlet metoder og redskaber, som pædagogerne kunne anvende til at identificere børn med sproglige forsinkelser og til at styrke det daglige arbejde med at stimulere børns sproglige udvikling. I tillæg hertil har BUF-akademi siden 2013 udbudt en række grundkurser for børnehavepædagoger, hvor fokus har været på børns sprogtilegnelse og sprogunderstøttende pædagogik. Det har varieret fra år til år hvor mange kurser, der har været udbudt men i gennemsnit har der været afholdt 8 kurser

om året, med 30 kursister på hvert hold. De sidste 3 år, har der været et tilsvarende hold for vuggestuepædagoger. Herudover har man koblet sprogarbejde og sproglig bevidsthed til en række øvrige projekter der har været gennemført i kommunen, bl.a. til arbejdet med læreplanstemaer. Et eksempel her er bl.a. den opkvalificering af personalet i alle dagtilbud under navnet 'Bæredygtig Udvikling', hvor der i arbejdet med læreplanstemaet natur og naturfænomener også har været et sprogunderstøttende element. Sprog og sprogarbejde har således været og er fortsat et væsentligt indsatsområde for det kompetenceudviklingsarbejde, der foregår i kommunen.

Langsom fremgang i den tidlige opsporing af sprogligt udfordrede børn

For de sprogligt udfordrede børn spiller det en afgørende rolle, hvornår deres sproglige udfordringer identificeres. Jo tidligere der sættes ind med en målrettet sprogindsats, des større chancer har barnet for at trives og klare sig godt fagligt. Når et barn vurderes sprogligt udfordret i 5 års-alderen eller i 0. klasse, er det derfor interessant at have blik for, om barnets sproglige udfordringer er blevet opsporet tidligere.

Kigger vi på udviklingen i de tidlige opsporinger, ser vi en positiv udvikling. Konkret ser vi, at flere børn med sproglige udfordringer opspores – både som 3-årige og som 5-årige.

Af de sprogligt udfordrede børn i 5 års-alderen i 2014, havde 49,6% ikke fået foretaget en sprogvurdering som 3-årig. I 2016 var denne andel faldet til 39,3%. På den måde går det den rigtige vej med ambitionen om at identificere de sprogligt udsatte tidligst muligt. Dette fremgår af figur 7.

For ovenstående tal gælder det, at de omfatter alle 5-årige børn, der er vurderet sprogligt udfordrede - uagtet om de kan spores tilbage til en institution i Københavns Kommune som 3-årige. Kigger vi kun på de børn, der kan spores til en af områdernes institutioner som 3-årige, udgør andelen af børn, som ikke er opsporet som 3-årige 29,5%.

Samtidig med at vi ser en positiv fremgang er det væsentligt at være opmærksom på, at det fortsat er en forholdsmæssig stor andel, hvis sproglige udfordringer ikke er blevet opsporet i 3 års-alderen. Der er således fortsat behov for at arbejde med at sikre en tidlig opsporing af alle børn, bl.a. gennem en fortsat styrket brug af sprogvurderingsmaterialet.

Kigger vi videre på de børn, som i 0. klasse scorer under 15 i sprogscreeningerne, og som ikke har været opdaget i 5 års-alderen ser vi tilsvarende en

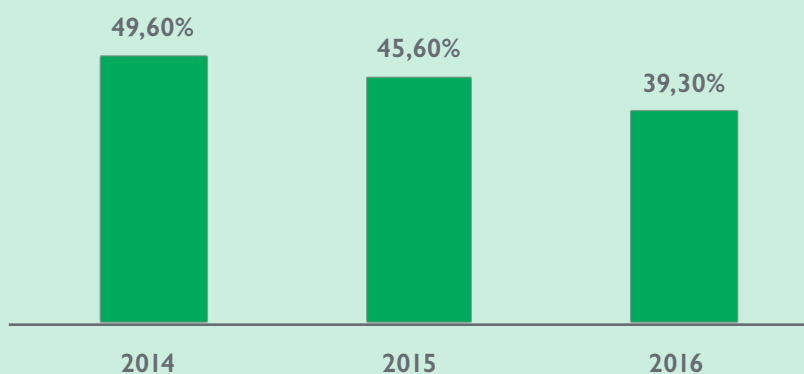
Det vigtige opsøgende arbejde

Ca. 10 procent af de børn, som er sprogligt udfordret i 5 års-alderen, har ikke været indskrevet i en daginstitution i København i 3 års-alderen. Vi kan ikke sige, hvorvidt disse børn har boet i kommunen i den pågældende periode, eller om de er tilflyttet. Alligevel kalder det på en opmærksomhed på, hvordan vi sikrer, at også de børn der ikke går i dagtilbud – men som er i kommunen som 3-årige – bliver sprogvurderet

positiv udvikling. Mens der i 2014 var 49,3% af børnene, som ikke var blevet sprogvurderet som 5-årige, er det i 2016 faldet til 35,7%. Kigger vi specifikt på de børn, som var indskrevet i en institution i Københavns Kommune som 5-årige, udgør andelen 29,2. Der er således stadig godt og vel 30%, som bliver overset i den tidlige opsporing, hvorfor det fortsat er væsentligt for institutionerne at styrke brugen af sprogvurderingerne.

Figur 7

Andel af børn, der scorer under 15 som 5-årige, der ikke er sprogvurderede som 3-årige

Flere sprogligt udsatte børn skal opleve fremgang i deres sprogfærdigheder

Sprogvurderingerne i sig selv udvikler ikke børns sprog. Derfor interesserer vi os i Københavns Kommune for, hvordan udviklingen er hos de børn, hvis sproglige udfordringer man har haft kendskab til allerede i 3 års-alderen. Denne udvikling kan belyse, hvorvidt resultaterne fra sprogvurderingerne anvendes, og om de gavner den pædagogiske indsats og børnenes sprogudvikling i dagtilbuddene. Ved at sammenholde sprogvurderingsresultaterne for de 3-årige børn i 2014 med samme børnegrupperes resultater som 5-årige, får man en indikation på, hvor mange børn vi formår at flytte ud af risikogruppen.

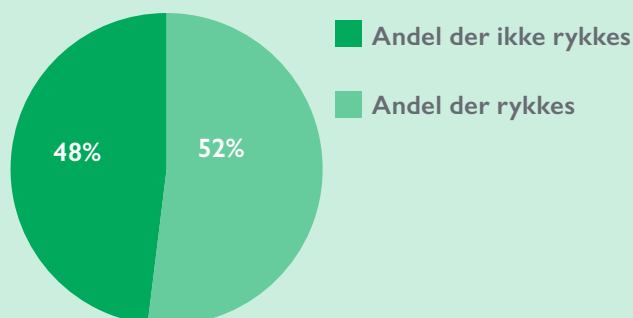
Kigger vi på de børn, der har sproglige udfordringer i 3 års-alderen – dvs. scorer under 15 i sprogvurderingerne – ser vi, at lidt over halvdelen af børnene (52%) udvikler sig i den to-årige periode, og således ikke længere vurderes som sprogligt udfordrede som 5-årige. Det er positivt, at det pædagogiske sprogarbejde i institutionerne har gjort en positiv forskel for denne andel af de sprogligt udfordrede børn.

Figuren ovenfor viser dog også, at knap en halvdel, dvs. 48% af børnene, stadig er sprogligt udfordrede – dette på trods af, at man har kendt til deres sproglige udfordringer i to år. Det er en forbedring fra årgangen før, hvor det var 53%, der stadig var sprogligt udfordret i 5 års-alderen, men der er stadig tale om en høj andel, der ikke rykkes.

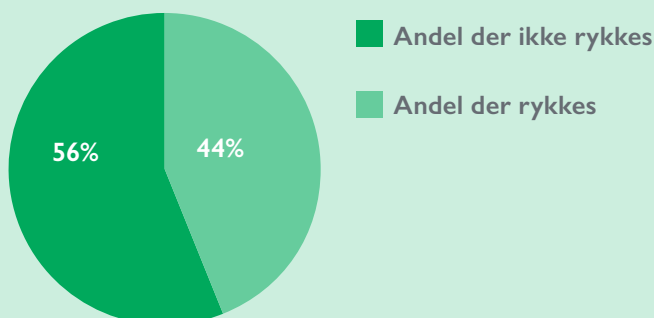
Den samme tendens går igen, når man kigger på udviklingen for de børn, der er vurderet sprogligt udfordret ved 5 års-sprogvurderingen i 2014. Som det ses i figuren nedenfor, er det her 56% af børnene, som stadig er sprogligt udfordret i 0. klasse. Selvom sprogvurderingen i 5 år-salderen og 0. klasse-screeningen ikke udføres helt ens, og der er tale om et kortere interval mellem de to vurderinger, må det fremhæves som en meget stor andel børn, der ikke har rykket sig sprogligt. Selvom børnene opspores, lykkes det ikke at understøtte dem tilstrækkeligt til at kunne løfte dem ud af risikogruppen, og vi har derfor fortsat en vigtig opgave at løfte på dette område i København.

For at understøtte institutionernes arbejde med sprogingdsatsen har Københavns Kommune investeret i et særligt kvalitetsløft for børn med sproglige udfordringer. Dette kvalitetsløft består bl.a. af en kompetenceudviklingsstrategi, som gennemføres i perioden 2017-2019.

Figur 8
Udvikling fra 3 til 5 år

Figur 9
Udvikling fra 5 år til 0. klasse

A photograph of two young children sitting on a wooden floor in a classroom. The child on the left, with blonde hair, is wearing a white long-sleeved shirt with floral patterns and is playing a black recorder. The child on the right, with white hair, is wearing a red and white striped long-sleeved shirt and is playing a red tambourine. In the background, there are two large wooden conical instruments and a table with various items on it. A green rectangular box is overlaid on the bottom right of the image, containing text.

Kvalitetsløft af indsatsen for børn med sproglige udfordringer

Som led i den overordnede kompetenceudviklingsstrategi i BUF gennemføres der i 2017-2019 en 3-årig kompetenceudviklingsplan på sprogområdet. Kompetenceudviklingsplanen skal understøtte både en generel kapacitetsopbygning samt en mere specifik kapacitetsopbygning i de dagtilbud og skoler, der modtager sent ankomne børn og flygtninge. I den forbindelse er hensigten på dagtilbudsområdet, at kompetenceudviklingen vil understøtte systematikker og organisering, der sikrer, at børnenes sproglige udvikling bliver fulgt tæt, og at det enkelte barn støttes i deres sproglige udvikling. Et andet væsentligt mål er, at det pædagogiske personale får styrket sine forudsætninger for at inddrage og vejlede forældre i et ligeværdigt samarbejde om deres barns trivsel og (sproglige) udvikling. På dette grundlag vil der i kompetenceudviklingsindsatsen være fokus på følgende indholdsområder over den 3-årige periode:

- Metoder, tilgange og værktøjer til sprogunderstøttende praksis
- Metoder og tilgange og værktøjer til andetsprogstilegnelse for nyankomne og flersprogede børn
- Redskaber til at indarbejde systematikker i forhold til at monitorere og støtte børnenes sproglige udvikling
- Kompetencer til at have og inddrage interkulturel pædagogik og didaktik i praksis og forældresamarbejde
- Metoder og tilgange til den sproglige dimension i al pædagogisk praksis
- Metoder og tilgange til den sproglige dimension i al undervisning.

Behov for særlig opmærksomhed på sprogindsatsen over for de ikke-vestlige børn

Analyserne af børns sproglige udvikling giver anledning til at rette et særligt blik mod børn med ikke-vestlig oprindelse. Andelen af børn, der er sprogligt udfordret, når de starter i skole, dvs. scorer under 15 i 0. klasse-screeningen, er således markant højere for børn med ikke-vestlig oprindelse end for børn med dansk eller vestlig oprindelse.

I 2016 havde 41% af børn med ikke-vestlig oprindelse sproglige udfordringer i 0. klasse. Til sammenligning udgjorde andelen af børn med sproglige udfordringer og dansk oprindelse 9%. Det er således tydeligt, at børnene starter i skole med meget forskellige sproglige forudsætninger, og dagtilbuddene spiller en væsentlig rolle i forhold til at arbejde med at mindske disse forskelle.

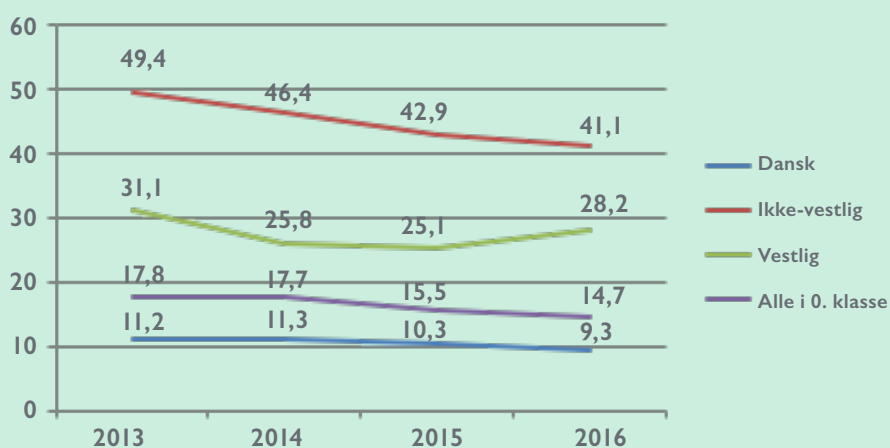
For dagtilbuddene kræver det en særlig opmærksomhed på, hvordan de arbejder specifikt med børn fra ikke-vestlige lande, og her kan vi se, at der gennem de sidste fire år har været en positiv udvikling i andelen af sprogligt udfordrede børn med ikke-vestlig baggrund.

Kigger vi på udviklingen i andelen af børn, der er sprogligt udfordret, ser vi, at andelen generelt har været faldende gennem de seneste fire år. Særligt for gruppen af børn med ikke-vestlig oprindelse er der sket et større fald end for de øvrige grupper. Her er gruppen faldet fra 49,9% i 2013 til 41,1% i 2016. Dermed er det den gruppe, hvor der har været den største udvikling.

Udviklingen for børn med henholdsvis dansk oprindelse, vestlig oprindelse og ikke-vestlig oprindelse fremgår af tabellen nedenfor.

Figur 10.

Andele sprogligt udfordrede børn i 0. klasse – fordelt på oprindelsesbaggrund

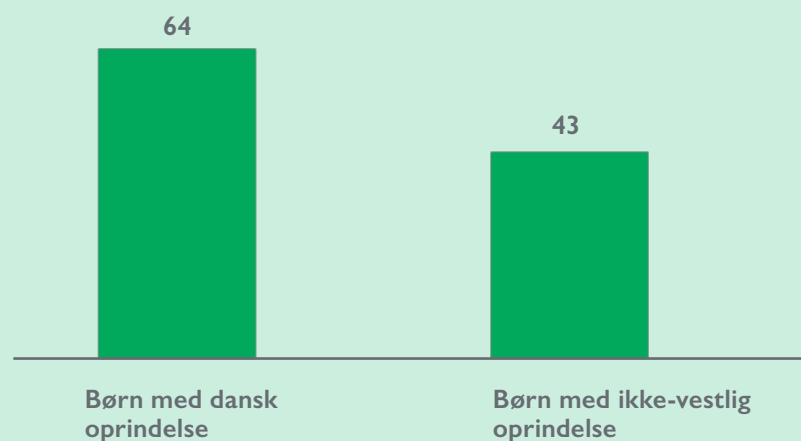

Retter vi blikket mod de børn med ikke-vestlig oprindelse, som var sprogligt udfordret som 3-årige i 2014, og ser på, hvordan de udvikler sig frem mod 5-årsvurderingen i 2016, så kan vi se, at 43% af børnene ikke længere er sprogligt udfordrede efter de to år. Sammenligner vi igen med gruppen af børn med dansk oprindelse, og kigger på hvor stor en andel af disse børn, der ikke længere er sprogligt udfordret efter de to år, udgør andelen her 64%. Der er således en markant højere andel af børn med dansk oprindelse, som udvikler sig sprogligt mellem 3 og 5 års-vurderingen sammenlignet med børn med ikke-vestlig oprindelse.

Sammenlagt tegner der sig et tydeligt billede af, at der på institutionerne fortsat er stort behov for at have et særligt blik på den sproglige udvikling blandt børn med ikke-vestlig oprindelse. Kompetencegabet blandt børn ved skolestart varer typisk ved resten af skoleforløb, hvorfor tallene belyser et behov for særligt at styrke sprogindsatsen for denne børnegruppe.

Figur 11

Andel børn, der var sprogligt udfordrede som 3-årige og som ikke længere er sprogligt udfordrede som 5-årige (2016)

15- og 30-timers sprogstimuleringsstilbud

Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at der gennemføres en sprogvurdering af børn i alderen omkring 3 år, der er optaget i et dagtilbud, hvis der er sproglige, adfærdsmæssige eller andre forhold, der giver formodning om, at barnet kan have behov for sprogstimulering.

Ifølge dagtilbudslovens §11 skal der tilbydes et sprogstimuleringsstilbud til tosprogede børn, hvis en sprogvurdering af barnet i 3 års-alderen viser, at barnet har et behov for en sprogunderstøttende indsats.

Frem til 2017 har kommunerne været forpligtet på både at tilbyde 15- og 30 timers tilbud. 30-timers-tilbuddet er særligt rettet mod børn, hvor mindst en af forældrene, ikke er i beskæftigelse. Tilbuddet gives som en obligatorisk dagtilbudsplads, hvis barnet ikke i forvejen går i et dagtilbud.

Fra sommeren 2017 afskaffes 15-timerstilbuddene, og der vil fremadrettet således kun være 30-timerstilbud.

Sprogindsatsen målrettet et barn i en 30-timers-plads skal gives af personer, der har særlige kvalifikationer til at varetage opgaven. Barnets sprogvurdering vil vise, at det har behov for en fokuseret eller særlig indsats. Barnet har behov for en sprogstimuleringsindsats, der ligger ud over de almindelige pædagogiske aktiviteter og en målrettet indsats gennem dagligt samvær med andre børn og voksne.

Forældresamarbejde – forældrepartnerskaber

Det indgår som et af de seks pejlemærker for dagtilbud, at forældre og institution skal indgå et i partnerskab og samarbejde tæt og ligeværdigt om det enkelte barn.

Dette kapitel har fokus på, hvordan Københavns Kommune arbejder med at etablere et godt samarbejde mellem barnets institution og barnets forældre om barnets udvikling og trivsel.

Analyserne i kapitlet indikerer, at der er forskel på søgningen til de enkelte institutioner. Dette kommer dels til udtryk i stor variation i andelen af afslag på tilbud om plads i den enkelte institution, dels kommer det til udtryk i omfanget af institutionernes ventelister. Mens nogle institutioner får afslag på omkring 10% af de pladser de tilbyder, får andre institutioner afslag på 60% af deres pladser.

Forældre og institution skal indgå i et tæt og ligeværdigt samarbejde om det enkelte barns eller unges udvikling og trivsel. Forældre er en ressource i forhold til samarbejdet om deres børn og skal ses som en del af et partnerskab.

Det vigtige forældrepartnerskab

Forældresamarbejde er en vigtig del af kerneydelsen i alle vuggestuer, børnehaver, fritidshjem og KKFO'er og klubber i Københavns Kommune. For at skabe de bedste betingelser for et godt børneliv samarbejder alle institutioner og forældre omkring deres barn. For institutionerne er forældrene de vigtigste samarbejdspartnere, når det gælder det enkelte barns liv og hverdag.

I et forældreperspektiv er det gode samarbejde med institutionen kendetegnet ved, at man som forælder oplever at få viden om og indblik i sit barns hverdag. Både gennem positive fortællinger fra dagligdagen men også ved at give plads til at tale om, hvordan barnet kan udvikle sig. Dette indebærer, at der er en jævnlig dialog mellem forældrene og personalet omkring det enkelte barns trivsel og udvikling, og at institutionerne skaber rammer, som muliggør dette.

Det er altid personalet i institutionerne, der skal sætte rammerne for

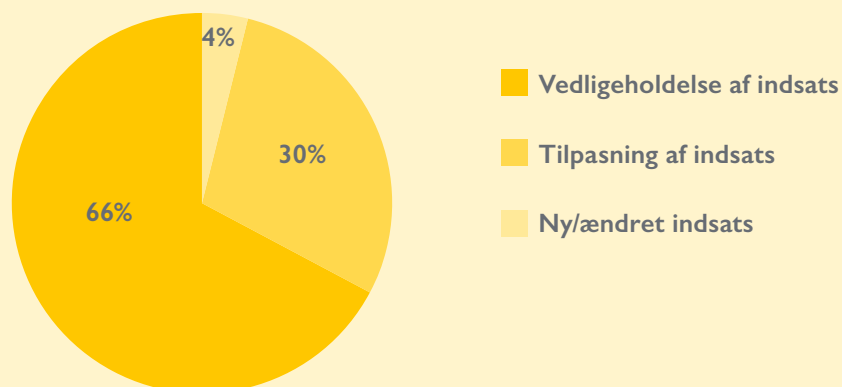
forældresamarbejdet. Det er et fælles ansvar, at forældresamarbejdet fungerer til barnets bedste inden for de rammer, der er sat af det professionelle personale. Denne rammesætning skal ramme den rigtige balance mellem at være tydelig og retningsgivende samtidig med, at der skal være plads til den forskellighed, som alle institutionens familier udgør.

I det årlige tilsyn efterprøves kvaliteten i arbejdet med forældresamarbejde i dagtilbudene i København. En institution, der arbejder godt med forældresamarbejde, er bl.a. kendetegnet ved, at det er defineret, hvordan forældrepartnerskab forstås og praktiseres, der er opstillet konkrete mål for arbejdet med og evalueringen af forældresamarbejde. Institutionen kan ligeledes beskrive, hvilken forskel deres forældresamarbejde gør for børnene og arbejdet med forældresamarbejde kan ses i praksis.

Kigger vi på, hvordan dagtilbud i Københavns Kommune i forbindelse med tilsynet i 2016 blev vurderet på pejlemærket forældresamarbejde - forældrepartnerskaber, ser vi, at 66% af institutionerne bliver vurderet til at kunne fastholde det arbejde og de indsatser, som de allerede har omkring forældresamarbejdet. 30% af institutionerne bliver vurderet til at skulle tilpasse deres indsatser, mens 4% vurderes til at have behov for en ny eller ændret indsats.

Dykker vi ned i tilsynets anbefalinger til de institutioner, der bliver vurderet til at have behov for ny/ændret indsats og behov for tilpasning af indsats, ser vi, at anbefalingerne især omhandler de forventninger, som henholdsvis personale og forældre har til institutionen og den daglige pædagogiske praksis. Det anbefales, at der ved et barns institutionsstart foretages en tydelig og konkret forventningsafstemning omkring disse. Generelt anbefales det, at institutionens værdier og praksisser angående

Figur 12
Tilsynsvurderinger for forældresamarbejde

diverse pejlemærker løbende diskuteres og udvikles i et tæt samarbejde, hvor forældre og personale optræder som ligeværdige partnere. Som forbedelse kan institutionens personale sammen definere og reflektere over, hvad deres strategi til samarbejdet er. Anbefalingerne peger på et behov for flere forældrearrangementer samt flere målrettede kommunikationsstrategier, der rammer bredt og sikrer engagement fra alle typer forældre. Anbefalingerne understreger vigtigheden af, at alle forældresamtaler afholdes systematisk. Der efterspørges desuden en systematisk tilgang til evaluering på pejlemærket og en regelmæssig og hyppigere brug af KBH-barn som dokumentations- og kommunikationsplatform.

Indsatser der skal styrke det gode samarbejde

Forskning viser, at børn der går i et dagtilbud har en bedre faglig udvikling af især sprog, bedre sociale evner og bedre muligheder i fremtiden. Opsøgende forældresamarbejde - den indsats, en daginstitution gør for at opsøge forældre, inden deres barn starter i institution med henblik på at etablere en tryk og tillidsfuld relation mellem

forældre og daginstitution - kan være en måde, hvorpå andelen af familier, der fravælger dagtilbud til deres barn, kan mindskes. Fravalg af dagtilbud forekommer særligt blandt udsatte tosprogede familier.

Som en del af programmet 'Tidlig indsats 0-6 år', er det på tværs af områder blevet undersøgt, hvordan institutionerne arbejder med opsøgende forældresamarbejde. Undersøgelsen viser, at mange daginstitutioner ikke opsøger forældre til børn, der ikke går i daginstitution. Flere daginstitutioner giver imidlertid udtryk for, at de gerne vil lave et bredere opsøgende arbejde med henblik på at samarbejde med forældrene. Der findes en række eksempler på opsøgende forældresamarbejde i Københavns Kommune, heriblandt Åbent hus i institutionerne, hjemmebesøg, opsøgende arbejde særligt rettet mod familie med anden etnisk oprindelse og gennem et samarbejde med sundhedsplejen. I Københavns Kommune er vi optaget af, at forældre og pædagoger indgår i et forpligtende og ligeværdigt samarbejde. Derfor baserer samarbejdet mellem dagtilbud og hjem sig på 'Partnerskabstanken', der bygger på en

vision om at forældrene bidrager med deres unikke viden om deres barn og barnets liv i familien, mens personalet bidrager med deres faglighed og viden om barnets deltagelse i fællesskabet i daginstitutionen. Forældrene ses i denne forbindelse som en uundværlig og meget væsentlig ressource i forhold til at skabe de bedste betingelser for barnets trivsel, læring og udvikling.

Opsøgende forældresamarbejde i Tingbjerg

I perioden 2013-2014 gennemførte Københavns Kommune i samarbejde med Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet et forskningsprojekt, der bl.a. havde fokus at fremme, at små udsatte børn i et særligt udsat boligområde i Københavns Kommune, kom i vuggestue og børnehave.

Omdrejningspunktet for projektet var at undersøge den betydning som sundhedsplejens arbejde og øgede hjemmebesøg kan have for at understøtte at flere børn kommer i vuggestue og børnehave.

Erfaringerne fra sundhedsplejens målrettede arbejde i særlig udsatte familier var gennemgående positive. Konklusionen på projektet var således, at det udvidede hjemmebesøg havde betydning for mødrenes forståelser af, at deres børn kommer i daginstitution. Samtidig så man, en udvikling i mødrenes forståelse af børns trivsel og udvikling

Et udtryk for, hvordan samarbejdet mellem dagtilbud og hjem opleves, kan bl.a. afspejle sig i andelen af børn, som skifter institution uden at skifte adresse. Således kan denne andel ses som et udtryk for, at forældrene ikke er tilfredse med den pågældende institution. Kigger vi på denne andel ser vi, at 7,4% af børn, som er indskrevet i kommunale eller selvejende institutioner skifter institution uden at skifte bopæl. Kigger vi på variationerne mellem institutioner ser vi, at der er meget stor forskel på, hvor mange institutionsskiftere, der er for de enkelte institutioner. Mens det for nogle institutioner er under 5% af børnene, som skifter institution uden at skifte bopæl, er det for andre institutioner over 40%.

Forældrepartnerskaber

Københavns Kommunes arbejde med forældrepartnerskaber baserer sig på nogle af følgende byggesten:

- Et forpligtende samarbejde. Forældre og personale er gensidigt afhængige af hinanden som samarbejdspartnere og kan rådgive og stille krav til hinanden i deres fælles ansvar omkring barnet.
- Fælles forståelse og ejerskab for samarbejdet omkring barnets trivsel – i institution såvel som i hjemmet.
- Forældrene ses som en ressource i arbejdet med deres barn. Personalet skal bruge forældrenes viden, holdninger og relation til barnet aktivt og positivt i institutionens arbejde.
- Der er plads til at være kritisk undrende for alle parter. Dette forudsætter nysgerrighed og åbenhed i partnerskabet.
- Barnet ansues som en del af en helhed i forhold til de relationer og rammer, der er udenfor og indenfor barnets dagligdag i institutionen.

Kilde: Guide til arbejdet med pejlemærket om forældrepartnerskab/forældresamarbejde, Københavns Kommune

Figur 13

Andel børn på de enkelte dagtilbud, som skifter dagtilbud uden at skifte bopæl

Opgjort efter børn, der kan tilskrives en bestemt 0-6 års-institution på org.nr.

Stor variation i søgningen til de enkelte dagtilbud

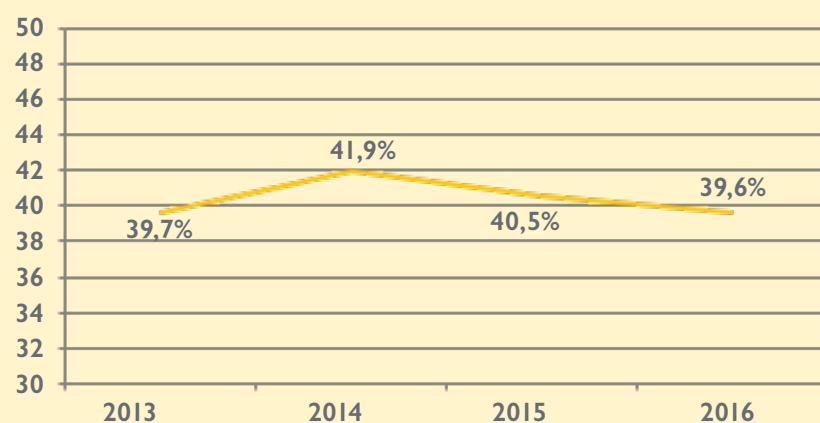
I Københavns Kommune gennemføres ikke forældretilfredshedsundersøgelser, hvorfor det er begrænset, hvor meget denne kvalitetsrapport kan sige om forældrenes tilfredshed. Et udtryk for forældrenes tilfredshed med samarbejdet med dagtilbuddene er bl.a. deres søgemønstre, herunder hvor mange afslag dagtilbud får samt hvor mange børn der skifter dagtilbud uden at skifte adresse.

I Københavns Kommune kan et barn opskrives til hhv. to vuggestuepladser og tre børnehavepladser. Ved opskrivelse angives den dato, hvorfra pladsen ønskes, dvs. behovsdatoen, og ledige pladser tilbydes familien op til en måned forud for den angivne behovsdato. Der er ingen begrænsning på, hvor mange gange en familie må takke nej til et tilbud, hvilket også afspejler sig i den forholdsvis store andel af afslag, der gennemsnitligt gives til hver institution. Kigger vi på, hvor mange afslag der typisk gives til ledige institutionspladser ser vi, at den gennemsnitlige andel af såkaldte nej-takkere udgjorde 39,6% i 2016. Andelen har ligget stabilt omkring de 40% de seneste fire år.

En række forskellige forhold kan have betydning for den forholdsvis store andel afslag, der gives på dagtilbudspladser. En af de mulige forklaringer kan bl.a. være, at forældre som udgangspunkt sjældent lader sig præge af institutionernes ventelister. En institution med en lang venteliste ser således ikke ud til at afskrække forældrene fra at skrive deres børn op. Dette kan medføre mange afslag frem mod, at forældrene får tilbudt den ønskede plads.

Figur 14.

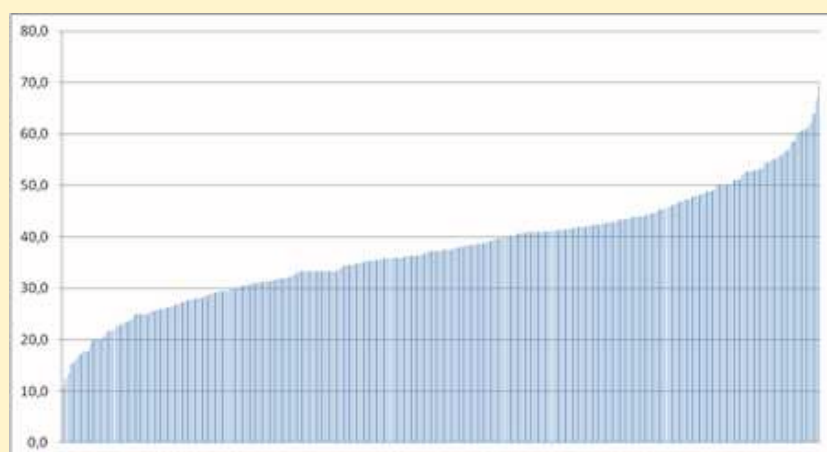
Udvikling i andel af afslag til en dagtilbudsplads

Note: Figuren er baseret på det samlede antal afslag, dvs. for hhv. institutions- og dagplejepladser

Figur 15.

Andel af afslag til en dagtilbudsplads fordelt på institutioner

Note 1: Figuren er baseret på antal afslag for daginstitutioner. Der kan være flere afslag pr. barn.

Kigger vi på, hvordan afslagene fordeler sig på institutionsniveau, ser vi, at der er et bredt spænd mellem institutioner, der får mange afslag og institutioner, der kun får få afslag. I de institutioner, hvor der er færrest afslag, er andelen nede på ca. 10%, mens andelen for de institutioner, hvor afslag er hyppigst forekommende, nærmer sig de 70%, jf. figur 15.

Kigger vi dernæst på de enkelte dagtilbuds ventelister forholdt til institutionernes størrelse, så ser vi, at der også her er et meget stor spænd. Figur 16 nedenfor viser forholdet mellem pladsantallet i institutioner (normeringen) og antallet på venteliste og siger således noget om efterspørgslen for de enkelte institutioner. Hvor institutionen i figuren har værdien 1, så er antallet af dagtilbudspladser lige så højt, som antallet på ventelisten. For enkelte institutioners vedkommende, er der altså mere end 3 gange så mange på venteliste, end der er pladser i institutionen.

Samlet set ser vi altså, at der er stor forskel i, hvor stor søgning, der er mod de enkelte institutioner – både målt på andelen af afslag og på størrelsen på ventelisten sammenholdt med institutionens størrelse.

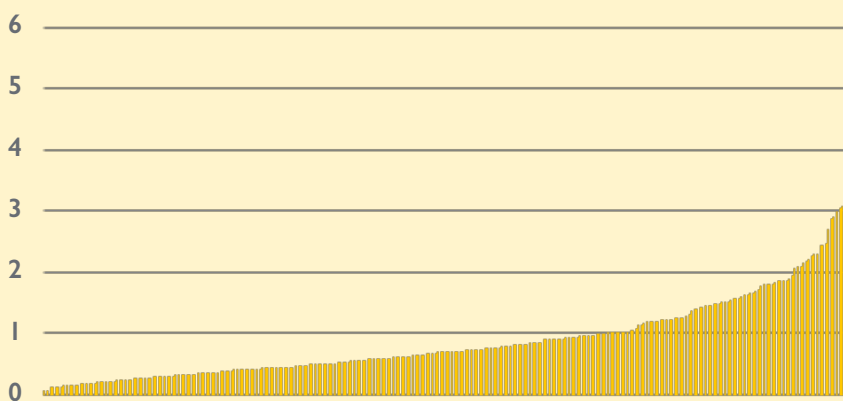
Når vi skal forstå de variationer, som ovenstående afsnit belyser, er det væsentligt også at være opmærksom på de forskelle, der er i udbuddet af dagtilbud i de enkelte områder. Således er der områder, hvor der kun er få dagtilbud at vælge imellem, hvis man ønsker en institution som er geografisk tæt placeret på ens bopæl – og disse områder vil typisk have længere ventelister på deres institutioner sammenlignet med områder, hvor der er mange

dagtilbud at vælge imellem. Variationer i søgninger mod dagtilbud siger således ikke nødvendigvis noget om dagtilbudets kvalitet.

Københavns Kommune kommer fremadrettet til at anvende et nyt bookingsystem 'Book en plads' til 0-5 års-området. Her skal forældrene selv vælge og booke deres dagtilbud, og har derved sikkerhed for at pladsen er ledig, når de har behov for den. Dette skal gerne skabe færre forældreklager om manglende plads til behovsdatoen samt bedre decentral styring idet dagtilbuddene får en længere planlægningshorisont, da de har indblik i, hvornår og hvor mange børn, som har booket plads.

Figur 16.

Forhold mellem pladsantallet i institutioner og antal på venteliste

Note 1: Figuren er baseret på daginstitutioner og ikke dagplejer.

Sammenhæng – også i overgange

Sammenhæng er et af de seks pejlemærker for dagtilbud i Københavns Kommune. Fokus på sammenhæng skal sikre, at alle børn og unge oplever en helhed i deres liv – fx i forbindelse med overgange, hvor der skal foregå et systematisk og helhedsorienteret samarbejde mellem hjem, dagtilbud og skoler som grundlag for vidensoverdragelse og sammenhængende pædagogiske og faglige indsatser for alle børn.

Dette kapitel har fokus på, hvordan Københavns Kommune arbejder med at skabe sammenhæng i og samarbejde omkring overgange.

Analyserne i kapitlet indikerer, at det seneste år er sket en stigning i antallet af børn, hvis skolestart udsættes. Mens niveauet har ligget stabilt på omkring 350 årlige skoleudsættelser, så har der i 2016 været lidt over 400 skoleudsættelser. I dag er der ikke en fælles praksis omkring vurdering af skoleudsættelse, men Københavns Kommune er i gang med at udarbejde et vejledningsmateriale, der skal understøtte en større grad af ensartethed i vurderingspraksis.

Alle børn og unge skal opleve en helhed i deres liv. Ved overgangen fra et tilbud til et andet, skal barnet/den unge og deres forældre opleve, at der samarbejdes om at skabe en tryk og god overgang.

De vigtige overgange

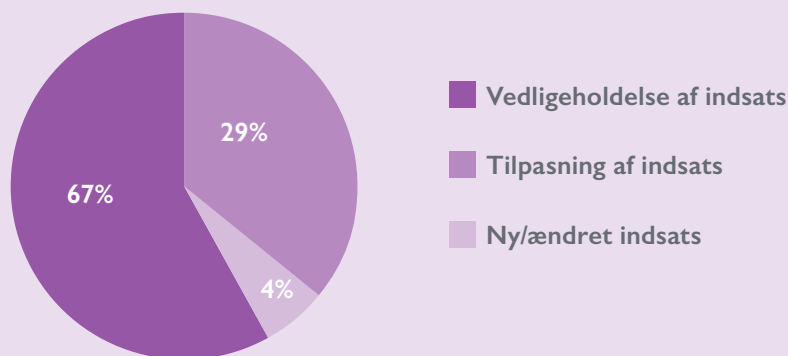
Overgange er et bredt begreb, der både dækker over de skift, som et barn foretager, når det overgår fra én pasningsinstans til en anden, fra en aktivitet til en anden i løbet af dagen eller i overgangen mellem institution og hjem. Børn oplever mange overgange gennem deres opvækst, og rammerne omkring overgangene er betydningsfulde. Forskning viser, at børns første erfaringer med overgange er bestemmende for, hvordan overgange håndteres senere i livet. Hvordan barnet klarer overgangene afhænger af en lang række forhold - dels i barnet selv, men ikke mindst i barnets omgivelser.

I det årlige pædagogiske tilsyn vurderes kvaliteten i arbejdet med overgange i dagtilbudene i København. En institution, der arbejder godt med overgange, er bl.a. kendetegnet ved, at det er defineret, hvilke værdier institutionen bygger sit pædagogiske arbejde med overgange på, der er lagt strategier for afsender- og modtagerperspektivet i den gode overgang, og institutionen kan beskrive, hvilken forskel deres arbejde med sammenhæng i overgange gør for børnene.

Kigger vi på, hvordan dagtilbud i Københavns Kommune i forbindelse med tilsynet i 2016 blev vurderet på pejlemærket Sammenhænge – også i overgange, ser vi, at en overvejende del, nemlig 67% af institutionerne, bliver vurderet til at kunne vedligeholde deres arbejde med det konkrete pejlemærke. 29% bliver vurderet til at skulle tilpasse deres indsats, mens blot 4% bliver vurderet til at have behov for en ny indsats. Dermed er Sammenhænge – også i overgange det pejlemærke, hvor flest institutioner bliver vurderet til at kunne vedligeholde deres indsats. Der arbejdes således i langt de fleste københavnske institutioner godt og systematisk med at sikre gode overgange og dermed også med at sikre en større oplevelse af sammenhæng for børnene.

Dykker vi ned i tilsynets anbefalinger til de institutioner, der bliver vurderet til at have behov for ny/ændret indsats og behov for tilpasning af indsats, ser vi, at anbefalingerne især fokuserer på, at institutionerne får oprettet en fast procedure for overgangene mellem enten vuggestue, børnehave eller skole. Denne procedure skal gøre sig gældende i både modtagelsen af nye børn og i videregivelsen af børn til en ny institution. Overgangene kan lettes ved at inddrage forældrene i processen eller ved at implementere velkomst- eller afslutningsritualer for børnene. Ved overgangene lægger anbefalingerne vægt på vigtigheden i vidensoverdragelse mellem afsender- og modtagerinstitution for at sikre sammenhæng i barnets liv i de forskellige institutioner.

Figur 17
Tilsynsvurderinger for sammenhænge

For at styrke sammenhæng og overgang anbefales det, at der foretages en drøftelse af Stærkt samarbejde, samt hvordan det benyttes til at styrke samarbejdet mellem personale og ledelse på tværs af institutioner. Endelig anbefales det, at arbejdet med pejlemærket evalueres fast, og at særligt arbejdet med vidensoverdragelse systematiseres.

For at hjælpe barnet til et positivt farvel til vante rammer og kendte ansigter og goddag til nye, er der brug for et godt samarbejde mellem hjem, dagtilbud og skole. Et sådant samarbejde giver mulighed for at skabe fælles billeder af overgangen fra hjem til dagtilbud og senere fra dagtilbud til skole. Men netop samarbejdet om børns overgange kan være en udfordring. Forskning viser imidlertid også, at fagpersoner kan have svært ved at bruge hinandens viden om og erfaringer med børnene, og at de ikke altid ved nok om hinandens arbejdsområder. Dette arbejder Københavns Kommune på at imødekomme, bl.a. igennem metoden Stærkt samarbejde, som omfatter alle institutioner, skoler og klubber.

Stærkt samarbejde

Stærkt samarbejde er et gensidigt forpligtende samarbejde mellem 0-6-års daginstitutioner, skoler, fritidsinstitutioner og fritidscentre. Inddelt efter skoledistrikter indgår de forskellige tilbud en lokal samarbejdsaftale, som har til hensigt at skabe børne- og ungemiljøer, der sikrer tryghed, udfordringer og udvikling for børnene/de unge. Stærkt samarbejde tager udgangspunkt i en række mål, som skal ses som Københavns Kommunes håndtering af de lovgivningsmæssige rammer for skoler, institutioner og klubber i henholdsvis folkeskole- og dagtilbudsloven. Tilbuddene skal gensidigt forpligte til at deltage i samarbejdet og sammen forholde sig aktivt og reflekterende til målene og planlægge, hvordan de vil leve op til målene lokalt.

5 mål og fokusområder for Stærkt Samarbejde:

- Børn og unges kulturfællesskaber i centrum
- Udsatte børn og unge
- Overgange
- Fælles fokus og fælles sprog
- Ledelsesmæssig forankring af samarbejdet

Vidensoverdragelse er et andet væsentligt element for et vellykket samarbejde ved overgange. For at give barnet de bedste forudsætninger for en god overgang, er det afgørende, at værdifuld viden om barnet bliver delt mellem afgivende og modtagende personale i forbindelse med barnets overgang fra et tilbud til et andet. Københavns Kommune arbejder på udvikling af en digital model for vidensoverdragelse, som skal sikre en fælles systematik og ensartet praksis, når der overdrages viden fra børnehave til skole. På sigt skal metoden udbygges til at omfatte alle overgange i et 0-18 års perspektiv.

KbhOvergang

KBHOvergang er en it-understøttet model for, hvordan viden om børn udveksles i forbindelse med børns overgange. KBHOvergang består af et fælles årshjul for, hvornår vidensoverdragelse skal gennemføres og hvilke opgaver der er i forbindelse hermed samt konkrete guidelines til arbejdet med og samarbejdet om gode overgange.

Stigning i skoleudsættelser

I forbindelse med overgangen mellem dagtilbud og skole er der mulighed for at udsætte skolestarten. Kigger vi på udviklingen i børn, der skoleudsættes, så ser vi, at antallet af skoleudsatte har ligget stabilt, men at der det seneste år er sket en stigning.

Undervisningspligten indtræder den 1. august i det kalenderår, hvor barnet fylder 6 år, jf. folkeskoleloven §34. Er barnet ikke parat til at begynde skolegangen i børnehaveklassen, kan barnets forældre ansøge om udsat undervisningspligt i et år. I forbindelse med ansøgning om skoleudsættelse skal børnehaven, hvori barnet går, udarbejde en handleplan for arbejdet med at gøre barnet skoleparat. Udsættelse af undervisningspligten gives af skolelederen på barnets distriktsskole på baggrund af en konkret vurdering af barnets udvikling. Skolelederen kan gøre en udsættelse betinget af, at barnet indskrives i en børnehave.

Andelen af skoleudsatte i Københavns Kommune har fra skoleåret 2013/14 været stabilt med en tendens mod et svagt fald fra 5,89% i skoleåret 2013/14 til 5,37% i skoleåret 2015/16. Men i det seneste år har man kunnet se en stigning på ca. 1%-point. Således blev 6,39% børn skoleudsat i skoleåret 2016/17. Dette fremgår af figur 18.

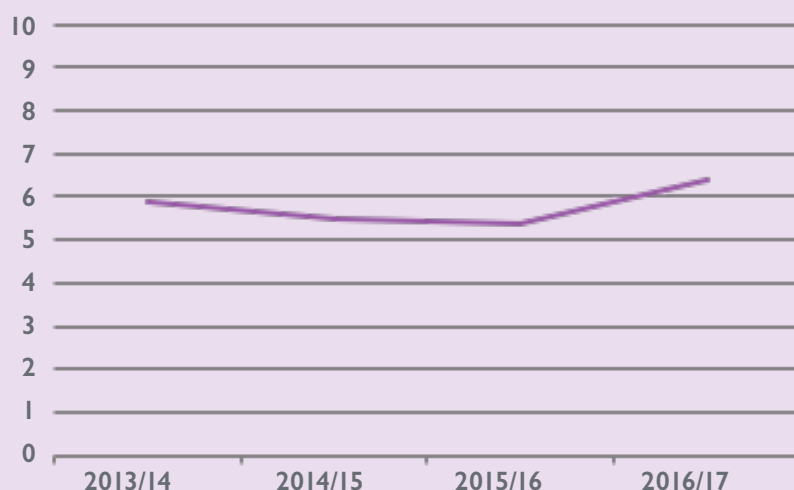
Stigningen er en generel tendens, der gør sig gældende for alle områder

Ser man på, hvor mange skoleudsættelser der har været gennem de seneste fire år på de enkelte institutioner, ser vi en meget stor spredning mellem institutionerne. I nogle institutioner har

der kun været 2-3 over de seneste fire år, mens andre institutioner har haft op imod 15-20. Dette fremgår af figur 19. Denne variation kan naturligvis dække over institutionernes størrelser – en stor institution vil således naturligt have flere skoleudsættelser end en mindre institution. Men variationen kan også dække over, at der er en

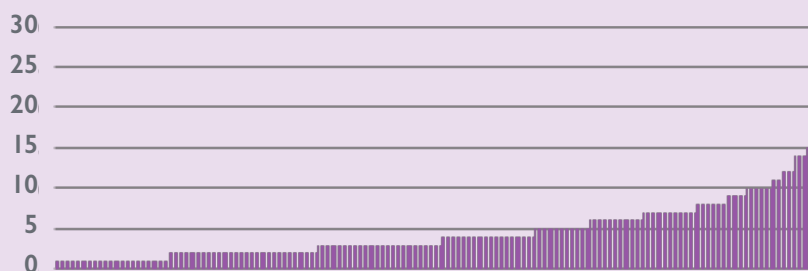
forskellig systematik omkring vurdering af behov for skoleudsættelse. Netop disse formodede variationer i praksis er én af årsagerne til, at Københavns Kommune i foråret 2017 er i gang med at udarbejde et vejledningsmateriale til vurdering af behov for skoleudsættelse, hvilket kan understøtte en mere ensartet praksis.

Figur 18.
Udvikling i antal skoleudsættelser i perioden 2013-2017

Note 1: Figuren er baseret på børn, som har gået i et københavnsk dagtilbud og skulle have været indskrevet i københavnske almene folkeskoler.

Figur 19.
Antal skoleudsættelser i perioden 2013-2017 fordelt på institutioner

Note 1: Figuren er baseret på børn, som har gået i et københavnsk dagtilbud og skulle have været indskrevet i københavnske almene folkeskoler

Note 2: Figuren er baseret på det samlede antal skoleudsættelser i perioden 2013-2017.

Stabil udvikling i antallet af børn, som går 0. klasse om

I 2009 blev 0. klasse gjort obligatorisk. Dette har betydet, at der på landsplan er oplevet en stigning i andelen af elever, som må gå 0. klasse om. I Københavns Kommune har andelen af omgængere været relativt stabilt på tværs af år og områder. I perioden 2013/14 til 2015/16 ligger andelen af omgængere på mellem 2,4% og 3%². I skoleåret 2015/16 lå andelen af omgængere på 2,6%. Fremadrettet vil det dog være interessant at se, om andelen af omgængere vil falde i takt med stigningen i andelen af børn der skoleudsættes.

Klynger i udvikling

– kompetenceudvikling og organisationsudvikling på ledelses-, klynge- og enhedsniveau

I gennem de senere år har BUF haft fokus på at styrke og understøtte udviklingen i klyngernes ledelsesteam. I løbet af 2012 og 2013 har i alt 79 klynger og 336 enheder indgået i kompetenceudviklingsforløb under overskrifterne 'Klynger i udvikling 1' og 'Klynger i udvikling 2'. Som led i "Klynger i udvikling 1" har alle ledelsesteams udviklet deres strategiske intentioner, samt planlagt og gennemført forskellige teamudviklingsaktiviteter. På baggrund af de enkelte klyngers strategiske intentioner er der blevet sammensat et kompetenceudviklings- og sparringsforløb, som har givet de enkelte klynger redskaber til, at nå deres strategiske intentioner. Sigtet med "Klynger i udvikling 2" har i forlængelse af dette været at tilbyde pædagogiske udviklingsforløb, der kunne give medarbejderne mulighed for at forandre og udvikle netop der, hvor den enkelte institution oplevede et behov. På denne baggrund har de pædagogiske udviklingsforløb været udviklet som aktionslæring, der har støttet personalet i at formulere og identificere deres viden om egen praksis, og dermed tydeliggøre og udvikle kvaliteten i eget arbejde.

² Data er baseret på børn, der har gået i en københavnsk daginstitution (kommunal eller selvejende) og er fortsat i en københavnsk folkeskole.

Refleksion og metodisk systematik i den pædagogiske praksis

Systematisk arbejde med en metode er et vigtigt element i det pædagogiske arbejde med at styrke børnenes udvikling, læring og trivsel. At arbejde systematisk giver mulighed for at skabe struktur og klare rammer i det daglige arbejde og på den måde understøtte den pædagogiske faglighed. Metoder kan åbne op, konkretisere og udvikle den praksis, som man er en del af.

I dette kapitel beskriver vi, hvilke metoder Københavns Kommune anvender til at sikre systematik og refleksion i institutioner. Herudover dykker kapitlet ned i det konkrete arbejde med at udarbejde pædagogiske læreplaner samt praksis omkring tilsyn.

Kapitlet viser, at pejlemærket Refleksion og metodisk systematik ser ud til at

være det pejlemærke, som flest dagtilbud har svært ved. Både tilsynsvurderingerne og en række interviews med pædagogiske konsulenter omkring arbejdet med pædagogiske læreplaner indikerer, at der er behov for at styrke dette arbejde. Særligt ser der ud til at være behov for at styrke arbejdet med at arbejde målorienteret, hvilket arbejdet med de pædagogiske læreplaner kan understøtte.

Ét af temaerne i de pædagogiske læreplaner er Krop og bevægelse, og her er der fortsat behov for, at dagtilbuddene har et særligt fokus i forhold til at styrke børnenes motoriske færdigheder samt sikre, at det forebyggende arbejde i forhold til sundhed prioriteres.

Alle institutioner skal vælge en konkret metode, således at der – på mangfoldige måder – arbejdes systematisk og reflekteret. Institutionerne skal skabe rum for refleksion over det pædagogiske arbejde og kunne indgå i dialog omkring deres pædagogiske praksis. I valg af metode skal der tages afsæt i den enkelte institutions børne- og ungegruppe og øvrige lokale forhold.

Arbejdet med systematik er vanskeligt for mange institutioner

Kigger vi på, hvordan dagtilbud i Københavns Kommune i forbindelse med tilsynene bliver vurderet i forhold til kravet om refleksion og systematik, ser vi, at mange institutioner tilsyneladende har vanskeligt ved dette arbejde. Således er det inden for dette pejlemærke, at flest institutioner, nemlig 64%, bliver vurderet til at have behov for enten at skabe en ny eller ændret indsats eller justere deres aktuelle indsats.

I forbindelse med tilsynet i 2016 blev kun 36% institutioner vurderet til at kunne vedligeholde deres indsats omkring arbejdet med refleksion og metodisk systematik. Omvendt blev en forholdsmæssig stor andel (51%) vurderet til at have behov for at tilpasse deres arbejde, mens 13% blev vurderet til at have behov for en ny eller ændret indsats. Dermed er pejlemærket refleksion og metodisk systematik det pejlemærke, hvor flest institutioner bliver vurderet til at have behov for at justere eller ændre deres indsats.

Dykker vi ned i de anbefalinger, som institutioner der bliver vurderet til at have behov for ny eller ændret indsats og behov for tilpasning af indsats, ser vi, at konsulenternes anbefalinger især fremhæver vigtigheden af, at institutionerne arbejder mere refleksivt, systematisk og metodisk med både pejlemærker og læreplanstemaer samt

med de daglige pædagogiske indsatser. I anbefalingerne ser vi, at særligt SMTTE fremhæves som en relevant metode, der kan bidrage til at sikre den systematik, evaluering og dokumentation, som efterspørges.

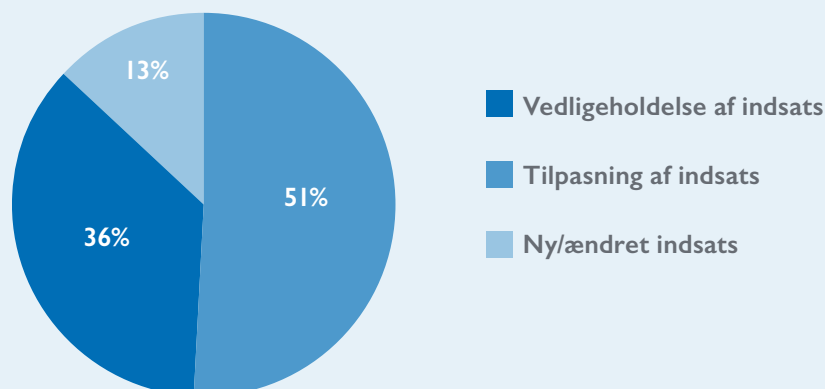
På tværs af anbefalingerne fremhæves det, at ledelsen skaber en organisation og struktur, som understøtter, at medarbejderne får tid og mulighed for at prioritere refleksion og metodisk systematik. Konkret henstilles der til, at ledelserne systematiserer refleksionsarbejdet – enten ved tydeligt at lade det fremgå af et fælles årshjul og i årsplanlægningen eller ved at lade det indgå som fast dagsordenspunkt på bestemte møder. Samtidig fremhæves nødvendigheden af, at der i institutionerne afsættes den nødvendige tid til refleksion og evaluering, når der igangsættes nye tiltag.

Mange forskellige metoder i brug for at sikre refleksion og systematik

Pejlemærket om refleksion og metodisk systematik indebærer, at alle institutioner skal vælge en konkret metode, således at der – på mangfoldige måder – arbejdes systematisk og reflekteret med det pædagogiske læringsmiljø. En metode kan i denne sammenhæng forstås som en struktureret og systematisk måde, hvorpå viden og refleksion bringes i anvendelse i praksis.

En kortlægning af de københavnske 0-6 års-institutioners arbejde med vidensbaserede metoder og videnskultur viser, at der anvendes mange forskellige metoder på tværs af områder og institutioner. Der anvendes både velbeskrevne og forskningsafprøvede metoder samt en del lokalt tilpassede metoder. De syv metoder, der anvendes mest på tværs af områderne, er trivselsskemaer, SMTTE, Tegn på læring, Signs og Safety, VIDA, Aktionslæring og Praksisfortællinger.

Tilsynsvurderinger for refleksion og metodisk systematik

Arbejdet med de pædagogiske læreplaner

I februar 2017 er områdernes arbejde med pædagogiske læreplaner blevet afdækket. I hvert område er to til tre pædagogiske konsulenter blevet interviewet om, hvordan de understøtter institutionernes arbejde med de pædagogiske læreplaner og om deres oplevelser af, hvordan institutionerne arbejder med læreplanerne. På tværs af interviewene i de fem områder ser vi særligt fire pointer stå frem.

Forberedelse af tilsyn

Først og fremmest bruges de pædagogiske læreplaner som et led i de pædagogiske konsulents forberedelse af de tilsyn, de fører på de enkelte institutioner. De pædagogiske konsulenter læser de pædagogiske læreplaner forud for tilsynet og planlægger og forbereder på denne baggrund, hvad de bl.a. vil have fokus på i tilsynet.

Udfordringer i institutionernes arbejde med læreplanerne

De pædagogiske konsulenter indsamler og godkender de pædagogiske læreplaner, når de bliver udarbejdet hvert 2. år. Desuden er det den pædagogiske konsulent, som via tilsynet godkender

evalueringen af læreplanen. I læsningen af de pædagogiske læreplaner er de pædagogiske konsulenter særligt optaget af, om læreplanerne kan indgå som et aktivt og levende dokument i den daglige pædagogiske praksis, eller om de snarere ser ud til at være det, som nogle beskriver som 'et skuffedokument', der ikke bliver bragt i spil i den daglige praksis. Konsulenterne understreger vigtigheden af, at medarbejderne føler ejerskab til læreplanen, bl.a. fordi det opleves som en væsentlig forudsætning for, at den netop bliver et levende dokument i det pædagogiske arbejde. Nogle konsulenter oplever, at institutionerne har vanskeligt ved at

sætte mål, hvorfor den pædagogiske praksis bliver aktivitetsstyret (frem for målstyret) med afsæt i de enkelte temaer. Konsulenterne påpeger, at man kan styrke den målstyrte praksis ved fx at have fokus på at sætte mål, der går på tværs af læreplanstemaerne. Fremadrettet vurderer konsulenterne således, at der kan være behov for at understøtte institutionernes arbejde med at sikre den systematik, målfastsættelse og evaluering, som arbejdet med læreplanstemaerne fordrer. At institutionerne kan have vanskeligt ved netop dette afspejler sig også i de tilsynsvurderinger, som er beskrevet ovenfor.

Rammer og retningslinjer for pædagogiske læreplaner

Siden 2004 har alle dagtilbud skullet udarbejde en pædagogisk læreplan for børn i alderen 0-2 år og fra 3 år til barnet skal i skole.

Læreplanerne skal indeholde mål og delmål for, hvilke kompetencer og erfaringer den pædagogiske læreproces skal give børnene mulighed for at tilegne sig – inden for følgende temaer:

- Barnets alsidige personlige udvikling
- Sociale kompetencer
- Sprog
- Krop og bevægelse
- Naturen og naturfænomener
- Kulturelle udtryksformer og værdier

Formålet med de pædagogiske læreplaner er at arbejde med læring på en systematisk, synlig og kvalificeret måde. Dette indebærer bl.a., at der arbejdes ud fra fastlagte mål og delmål, og at læreplanerne evalueres. Læreplanerne skal understøtte en dokumentation af, om de valgte pædagogiske metoder og aktiviteter bidrager til at nå de tilsigtede mål – og dermed også bidrager til at synliggøre det pædagogiske arbejde. Logikken er, at de pædagogiske læreplaner skal bidrage til følgende proces: Målfastsættelse – planlægning – gennemførelse af aktivitet – dokumentation – evaluering.

Tydeligere retningslinjer for læreplaner kan give bedre betingelser for arbejdet med læreplaner

På tværs af konsulenterne hører vi, at der er stor variation i de enkelte pædagogiske læreplaner, og der efterspørges tydeligere retningslinjer for, hvordan de pædagogiske læreplaner skal udformes. Nogle konsulenter oplever, at der i institutionerne mangler viden om, hvordan den gode læreplan ser ud, og at der derfor er behov for retningslinjer, vejledning og kompetenceudvikling fra centralt hold vedrørende udarbejdelsen og brugen af de pædagogiske læreplaner. I relation hertil påpeges centralforvaltningen som en væsentlig aktør i forhold til at udstikke fælles retningslinjer for institutionernes udarbejdelse af læreplanerne. Blandt konsulenterne er der gennemgående enighed om, at de pædagogiske læreplaner rummer et potentiale, som ikke alle steder bliver indfriet til fulde. Særligt fremhæves det, at de pædagogiske læreplaner kan bidrage til at understøtte gode refleksioner i ledelses- og medarbejdergruppen i de enkelte institutioner og derved også bidrage til at styrke de pædagogiske arbejder. For nystartede institutioner opleves arbejdet omkring udarbejdelsen af den

pædagogiske læreplan desuden som en god anledning til i fællesskab at drøfte det fælles værdigrundlag og således også skabe fælles og tydelig retning for det pædagogiske arbejde.

Sammenhængen mellem læreplaner og pejlemærker

Interviewene indikerer, at det i forlængelse af arbejdet med de nye læreplaner kan være relevant at drøfte og tydeliggøre, sammenhængen mellem de kommunale pejlemærker og de styrkede pædagogiske læreplaner. Således oplever konsulenterne, at forholdet mellem henholdsvis pejlemærker og læreplanstemaer kan være uklart for institutionerne.

En styrket pædagogisk læreplan

I 2016 blev der igangsat et større arbejde med at udvikle rammen for de pædagogiske læreplaner – 'En styrket pædagogisk læreplan' kaldes udviklingsprojektet.

Formålet med projektet er at skabe fælles retning for dagtilbuddenes pædagogiske arbejder til gavn for alle børn, og at den centralt fastsatte ramme for de pædagogiske læreplaner bliver et brugbart redskab i den pædagogiske praksis.

Det ved vi fra tidligere undersøgelser og evalueringer

- Et stærkt ledelsesmæssigt fokus er en forudsætning for, at den pædagogiske læreplan bliver anvendt i praksis.
- De pædagogiske læreplaner anvendes primært til at arbejde med børnegruppen som helhed og i mindre grad til at arbejde med børn med særlige behov.
- Pædagogiske læreplaner bruges gennemgående sjældent i dialogen mellem daginstitution og skole i forbindelse med børnenes overgang.
- Læreplanerne behandler især aktiviteter og i mindre grad dokumentations- og evalueringspraksis. I det omfang det fremgår, hvordan der arbejdes med dokumentation, er det især med fokus på at dokumentere, hvad der arbejdes med og ikke på at dokumentere børnenes læring.
- Der er stærk sammenhæng mellem kommunale retningslinjer og udformningen eller indholdet af institutionernes læreplaner.

Åben dagtilbud

Åben dagtilbud er en portal, der er blevet til i et tæt samarbejde mellem BUF, KFF, Skoletjenesten, Afdelingen for Bæredygtig Udvikling, Børnekulturnetværket Copenhagen Kids mfl.

Formålet er at skabe et brugerorienteret overblik over de lærerplansrelevante eksterne tilbud der er i Københavns Kommune indenfor sprog, kunst, kultur, bevægelse og natur. En del af samarbejdet omkring åben dagtilbud består i, at udbyderne skal "lære" at tænke deres tilbud ind i læreplanstemaer samt ind i pædagogernes hverdag og praksis. Samtidig skal pædagogerne gennem samarbejdet inspireres til at tænke tilbuddene ind i deres pædagogiske arbejde og ind i arbejdet med læreplanstemaer.

Et eksempel på et forløb i regi af læreplanstemaet Krop og bevægelse, er bl.a. forløbet 'Spring ud i naturen', hvor man kan deltage i forskellige forløb, som er bygget op omkring kravl og klatring. Et eksempel på dette er bl.a. 'Adventure Ekspeditionen', hvor man kan prøve kræfter med en vild tur i skoven. I stedet for at bevæge sig på de almindelige skovstier bevæger man sig her i stedet i grøfter, krat og bakker. Et andet eksempel er samarbejde med DGI hvor de mindste i institutionerne sammen med pædagoger og personale fra DGI arbejder med motoriske grundbevægelser.

Indsatserne omkring Åben dagtilbud udvikles løbende i tæt dialog med pædagoger, pædagogiske ledere, klyngeledere samt faglige kollegaer i Fagligt Center

Portalen finder man på hjemmesiden www.aabendagtilbud.kk.dk

Motorikindsats skal styrke trivsel og læringsmuligheder

Et tema i de pædagogiske læreplaner er Krop og bevægelse, og netop bevægelse er et fokusområde i Københavns Kommune. Forskning viser, at motoriske færdigheder har betydning for den sociale og kognitive udvikling hos de mindste børn. Fx er der påvist sammenhæng mellem børns motoriske udvikling allerede i 9 månedersalderen og deres kognitive færdigheder som 5-årige. Motoriske færdigheder hænger desuden sammen med lysten til at bevæge sig og kan have positiv indvirkning på barnets selvværd. Det er derfor vigtigt med både generelle og målrettede motorikindsatser i dagtilbuddene, der kan bidrage til at give alle børn det bedste fundament for at trives, udvikle sig og lære.

I Københavns Kommune har fokus på vigtigheden at børnenes motoriske færdigheder, samt indsatsen på dette område, været stigende i en årrække. Der er blevet foretaget systematiske motorikscreeninger blandt børnene i 0. klasse siden 2010, hvor sundhedsplejen overtog denne praksis. Datakvaliteten har dog været højest fra 2014, hvor sundhedsplejen begyndte at registrere resultaterne i det elektroniske journal-system.

Resultaterne af motorikscreeningerne er væsentlig feedback til institutionerne, fordi de kan være med til at styrke og kvalificere institutionernes arbejde med og fokus på at understøtte børnenes motoriske udvikling. Ser vi på resultaterne af motorikscreeningerne i skoleårene 2014/15 og 2015/16 har andelen af børn med mindst to bemærkninger i 0. klasse ligget stabilt på cirka 12%.

Der er imidlertid store forskelle i andelen mellem områderne. For at nedbringe andelen af børn med mindst to bemærkninger, er der derfor behov for at ensrette arbejdet med motorik på tværs af områderne samt styrke opsporingen og indsatsen for børn før skolestart ved sikre, at de rette sansemotoriske og bevægelsesfaglige kompetencer er til stede i dagtilbuddene.

For at styrke opsporingen og indsatsen for kommunens børn før skolestart bør det være et opmærksomhedspunkt i dagtilbuddene, hvilke sansemotoriske og bevægelsesfaglige kompetencer der er til stede i personalegruppen. Viden kan fx erhverves via grundkurser i 'Sansemotorisk udvikling og Bevægelsesaktiviteter' i BUF-Akademi, hvor der introduceres observationsmaterialer til opsporing af motoriske udfordringer.

Projekt: Børn og Bevægelseskultur (BOB)

I Børne- og Ungeforvaltningen er der i 2015 igangsat det 3-årige projekt Børn og Bevægelseskultur (BOB), i område Vanløse-Brønshøj og område Nørrebro-Bispebjerg. Projektet skal understøtte daginstitutioners arbejde med bevægelse og motorik og har særligt opmærksomhed på børn med motoriske vanskeligheder. Med projektet ønsker man at styrke fundamentet for disse børns adgang til fællesskaber, deres trivsel generelt såvel som at øge chancen for deres læringsmuligheder ved skolestart.

Projektet fokuserer særligt på kompetenceudvikling og efteruddannelse af institutionernes medarbejdere inden for fx pædagogisk idræt og motorik. Dertil er der udviklet en hjemmeside og forskellige plakater, som kan støtte og inspirere det pædagogiske personale i forhold til at stimulere, udvikle og observere børns motoriske udvikling.

Tabel 5
Andel 5-årige uden caries (%)

	2013	2014	2015
Landsplan	87%	86%	86%
Københavns Kommune total	84%	85%	86%

Andel 5-årige med >6 flader med caries (%)

	2013	2014	2015
Landsplan	3%	3%	3%
Københavns Kommune total	5%	4%	4%

Overvægt og tandsundhed

I relation til læreplanstemaet om Krop og bevægelse er det endvidere relevant at kigge på andelen af børn, som i 0. klasse er overvægtige. Udover at vægt har betydning for børnenes fysiske sundhed, viser en undersøgelse også, at overvægtige og svært overvægtige børn i København har mere fravær end normalvægtige børn allerede i 0. klasse.

Kigger vi på andelen af børn, der er overvægtige og svært overvægtige, når de starter i skole, ser vi, at de udgør 12%. Dette understreger behovet for det forebyggende arbejde, der prioriteres i daginstitutionerne allerede i 3-6 års-alderen.

Figur 20 viser andelen af overvægtige og svært overvægtige i 0. klasse i byens fem områder i skoleåret 2015/16.

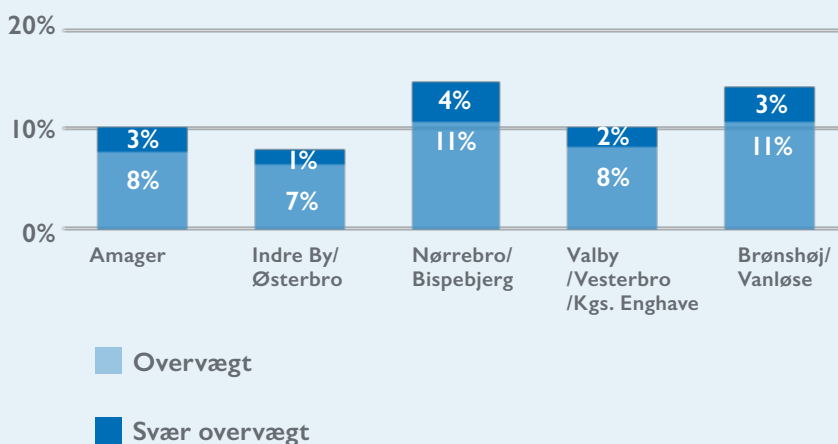
Fra 1. januar 2017 er det muligt at henviser svært overvægtige børn helt ned til 2-års alderen til Center for Børn og Unges Sundhed (CBUS) under Sundheds- og Omsorgsforvaltningen (SUF), der har et tilbud til svært overvægtige børn.

Hvad angår tandsundheden for de mindste børn i København ses der en positiv udvikling i forhold til at nedbringe cariesforekomsten overordnet set. Som det fremgår af tabel 5 har

cariesforekomsten blandt de 5-årige i Københavns Kommune været stødt faldende siden 2013, og er nu stort set på niveau med landsgennemsnittet. Ser man omvendt på andelen som har flere end 6 flader med caries, ligger tallene stabilt og en anelse over landsgennemsnittet. Det er med andre ord vigtigt at fastholde en opmærksomhed på dagtilbuddenes muligheder for at skabe forebyggende og sundhedsfremmende indsatser særligt til gavn for de udsatte børn.

Figur 20

Andel overvægtige og svært overvægtige i 0. klasse fordelt på områder i skoleåret 2015/2016

Justeringer i det pædagogiske tilsyn

Dagtilbudsloven beskriver kommunalbestyrelsens forpligtelse med at føre tilsyn med dagtilbud. Det gælder bl.a., at loven bliver overholdt, og at kvaliteten i dagtilbud til børn lever op til lovens intentioner. Ifølge vejledningen til dagtilbudsloven skal den pædagogiske praksis i dagtilbuddene herudover leve op til kommunalt fastlagte rammer og politikker samt dagtilbuddenes egne mål og værdier. Tilsyn i dagtilbuddene udmøntes i København af forvaltningen både som løbende tilsyn via de pædagogiske konsulenters sparringsarbejde i dagligdagen og i form af et årligt mere formelt tilsynsbesøg. Både i det løbende og formelle tilsyn er der

mulighed for at sætte institutioner på skærpet tilsyn, hvis lovkravene ikke imødekommes.

I Københavns Kommune bestræber vi os på løbende at styrke praksis med pædagogisk tilsyn, og i foråret 2017 gennemgår det bydækkende tilsynskoncept for dag- og fritidstilbud i den sammenhæng en justering. Justeringen omfatter bl.a. implementeringen af en obligatorisk observationsdel, og at tilsynet gøres mere kriteriebaseret. Det indebærer bl.a., at der for hvert pejlemærke fastsættes fælles og fastlagte kvalitetsindikatorer og dialogspørgsmål, som vurderingerne tager afsæt i. Sam-

menfattende er sigtet med justeringen at gøre tilsynene mere valide, konkrete og handleanvisende. Med denne opkvalificering søger vi både at styrke ledelsesinformationsgrundlaget for det bredere strategiske udviklingsarbejde på by- og områdeniveau såvel som det nære udviklingsarbejde i klynger og institutioner.

A young child with blonde hair and bangs is smiling broadly at the camera. They are sitting at a table with a red tablecloth. In the background, other children are visible, and there are plates of food on the table, including broccoli and carrots. The lighting is bright and natural, suggesting an outdoor or well-lit indoor setting.

Mad- og måltidskultur

En sund og varieret kost er en væsentlig forudsætning for børns generelle udvikling og trivsel. Men ikke alle børn vokser op i et hjem, hvor de har gode muligheder for at etablere sunde mad- og måltidsvaner, hvilket ligeledes kan have negativ indflydelse på deres vægt, tandsundhed og risici for at udvikle livstilssygdomme senere i livet. Børn der går i dagtilbud indtager op til 70% af deres samlede dagskost i daginstitutionen, og når børn fx inddrages i institutionens arbejde med at lave maden, er det et godt afsæt for at styrke børnenes maddannelse, madglæde og madmod. Derved kan man skabe gode betingelser for, at alle børn udvikler mod, lyst og vilje til at træffe sunde valg og få sunde vaner, og således fremme chancelighed blandt byens børn.

En sund mad- og måltidskultur i dagtilbuddene er derfor højt prioriteret i Københavns Kommune. Foruden at der serveres sunde og økologiske mellemmåltider og morgenmad i alle institutioner, serveres der også fælles frokostmåltider i størstedelen af institutionerne. I forbindelse med de fælles madordninger er det desuden ambitionen i København, at maden tilberedes så tæt på barnet som muligt. Alle nye daginstitutioner bliver derfor bygget med produktionskøkken, og hvert år afsættes der midler til kompetenceudvikling for at opretholde den høje madkvalitet.

Herudover er der udviklet et særligt madmodul i kommunen med tildeling af et grundbeløb per køkken uafhængigt af, om der tilberedes til få eller mange børn. At maden produceres så tæt på børnene som muligt, giver bedre rammer for at tage børnene med i processen omkring det at lave mad.

93% af maden, der tilberedes i og for de kommunale dagtilbud, er økologisk.

MADVALG – stigende antal forældre ønsker fælles madordning

Alle børn i daginstitutioner skal i følge dagtilbudsloven have et sundt frokostmåltid hver dag, men det er op til forældrene i de enkelte daginstitutioner, om der skal være en fælles frokostordning. Beslutningen træffes for alle institutioner samtidigt og for en 2-årig periode ved det såkaldte madvalg. De københavnske forældres tilslutning til fælles frokostordning har været stigende for hvert af de seneste afholdte madvalg, og i år stemte 94% af forældrene ja til en fælles frokostordning.

